

AOKRIF

Irodalmi Folyóirat · 2016. nyár
IX. évfolyam 2. szám

Apokrif

Irodalmi folyóirat
megjelenik negyedévente
IX. évfolyam, 2. szám
2016. nyár

Főszerkesztő

Nyerges Gábor Ádám (vers)

Felelős szerkesztő

Fráter Zoltán

Szerkesztők

Gál Soma (próza)

Tóth Anikó (kritika)

veress dani (kép)

Murzsa Tímea (Apokrif Online)

Mizsur Dániel (Látószög)

•

”
Egy fotel,
egy kanapé

Munkatársak

Bödecs László (tördelés)

Tarcsay Zoltán (címlap/design)

Evellei Kata (korrektúra)

Szerkesztőség

1052 Budapest, Vitkovics Mihály u. 7. IV/1

Tel.: (1) 951 8518; (30) 876 1473

apokriflap@gmail.com

”
<http://www.apokrifonline.hu>

Felelős kiadó

Palimpszeszt Kulturális Alapítvány

Nyomda

Robinco Kft.

Felelős vezető: Kecskeméthy Péter

A folyóirat emblémája Hlatki Dorottya munkája.
Megjelent a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával.

Copyright © 2016 Az Apokrif 2016/2. számának
szerzői és szerkesztői

NKA
Nemzeti Kulturális Alap

Megjelenik 250 példányban; az egyes példány ára 350 Ft

ISSN 2060-3207

Szépirodalom

- 09** **Rakovszky Zsuzsa**
Megjöttetek!, Egy más világban
- 15** **Bognár Péter**
Levél Fráter Zoltánnak, hatvanadik születésnapjára
- 17** **Mizsur Dániel**
Én, te, mi, Egy fotel, egy kanapé
- 21** **Nyerges Gábor Ádám**
További távlatok (Fráter Zoltánnak)
- 23** **Bödecs László**
Lemarad, Idő (Fráter Zoltánnak)
- 27** **Reichert Gábor**
Az új Ady nyomában
- 29** **Torma Mária**
FZ60
- 31** **Gál Soma**
Krisztina tér
- 32** **Bene Gergely**
Minden rendben
- 39** **Tarcsay Zoltán**
Pistikur és a lebegő szellet
- 43** **Tinkó Máté**
Epizód egy muskátliról

- 45 Vörös István**
Születésnap jó-kiáltvány (Fráter Zolinak szeretettel),
A lapos Föld pereméről, A nyelv városa,
Kimaradni a rablóbandából

Látószög

- 51 Nyerges Gábor Ádám:** Fráternité
(Köszöntés Fráter Zoltán hatvanadik születésnapjára)
- 55 veress dani:** Posztbarokk olajdsungel
(Kaliczka Patrícia festészetéről)

Látótávolság

- 60 Halmi Annamária:** a plútóról kérdezni istent
(kabai lóránt: semmi szín)
- 64 Szmerka Dániel:** Törések
(Röhrig Géza: az ember, aki a cipőjében hordta a gyökereit)
- 69 B. Kiss Mátyás:** „Robotizált tiszavirág”
(Szabó Márton István: Másodlagos kötések)
- 74 Szabolcsi Gergely:** Elkerülhetetlen tekintet
(Kertész Imre: A néző)

Illusztrációk

E számunkat Kaliczka Patrícia festményei illusztrálják.
Címlap: Három életkor (Tiziano után), 2015, olaj, vászon,
31 × 22 cm. Hátlap: Az angyalok elkapják az ártatlansá-
gunkat, 2014, olaj, vászon, 297 × 210 cm.

*E számunkat
60. születésnapja
alkalmából
Fráter Zoltánnak
ajánljuk.*

Kaliczka Patrícia

Cím nélkül (Velázquez után), 2014

olaj, vászon, 51 × 51 cm

Rakovszky Zsuzsa

Megjöttek!

Mióta csak az eszemet tudom,
őket vártuk! Örökké
rájuk gondoltunk, amikor ezek
bezáratták az összes templomunkat,
a magisztrátusból elmozdították
a mieinket: józan életű,
tisztos polgárokat, és részeges
tanulatlan csizmadiákat, és
cserzővargákat tettek a helyükre,
mikor kiönttették velünk a teljes évi
bortermésünket, valamilyen új,
eszelős jogszabályra hivatkozva, amelyet
alig két napja hoztak a tanácsban!
Amikor kémeik hiúzszemmel figyelték,
ha felkerestük egymást otthonunkban,
nem titkos istentiszteletre jött-e össze
az a nyolc-tíz ember, hogy kinek érkezett
gyanús látogatója idegen városokból,
s vajon az új vagy a régi naptár szerint
tartjuk-e meg a húsvétot és a karácsonyt...

Mindezt elszenvedtük, de ebben a szenvedésben
volt valami erő: ahogy egymásra néztünk -
némán, mert a falnak is füle volt -,
szavak nélkül is tudtuk, mire gondol a másik:
rájuk, akik ott valahol
a messzeségben, szélben és sötétben,
idegen városok alatt,

folyón átúsztatva, hágókon át,
legördülő sziklák és síkos vízmosságok
veszélyes útjain közelednek felénk,
hogy kivívják – mert egy nap kivívják biztosan! –
az igazság ügyét, a mi ügyünket.

És most itt vannak végre!
Éljenezés és sírásba belefáradt
szemünk örömkönnyre fogadta őket!
Harangzúgás a visszafoglalt templomokban,
virágosó az utcán. Életünk
legszebbik napja volt ez!
Ahogy a városkapun át
belovagoltak, elgyötört szívünk
csaknem kiugrott örömében.
S munkához látni nem is késlekedtek!

Kipiszkálták nyomorúságos
rejtekeükből a hitvány bírákat, elzavarták
a részeges és korrump magisztrátus
összes tagját (kivéve azt a párat,
akik még idejében megneszelték
a változást, és titokban, követek útján
jó kapcsolatot ápoltak velük,
vagy lakomára invitálták
pár főemberüket, míg a közkatonák
házzól házra jártak, és a lisztesdobozba,
párnacihába rejtett
arany után kutattak, vagy a sovány baromfit
fogdosták össze a külvárosokban).
Lusta, cifrálkodó
asszonyaikat megerőszakolták
(meg néha a miénket is – olyankor
kioldalagtunk a szobából,

vagy égő arccal félrenéztünk).
Most a mi óreink járkálnak éjjelente,
figyelve éberen, hogyha öten-hatan
összeverődnek egy-egy házban vagy utcasarkon,
mi ellenőrizzük: melyik naptár szerint
tartják meg a húsvétot, s a karácsonyt.
Sötét hajnalokon a városkapunál
mi túrjuk fel a szénásszekeret
a nagykabátba burkolt csecsemőért,
akit keresztelni visznek titokban
az erdei kápolnába, ahol
valami száműzött papjuk misézik.
Most ők köszönnek mélyen meghajolva,
a bátrabbja komor arccal, a gyávák
alázatos mosolygással, miközben
mi látjuk az ő szemükben, amit
ők láthattak korábban a miénkben:
a meghunyászkodással leplezett
gyűlöletet, igen, de nem csak azt,
hanem – és ez a szörnyű! –
valami fényes, győztes csillogást is,
a vesztes diadalmas örömét,
akinek a világ most hirtelen
egyszerű lett: fehér és fekete,
a boldog bizonyosságot, hogy Isten
mellettük áll, hogy az ő ügyüket
karolja fel, hogy náluk az igazság,
ami mindig az áldozatoké –
mivel fordult a kocka... és hogy jaj, jaj nekünk!

Katiczka Patrícia

Apolló megtalálja az arany metszést, 2015–2016

akril, olaj, vászon, 157 × 170 cm

Egy más világban

Tudom, minden mulandó, de azért ezt az egyet mégse hittem volna: azt, hogy egy másik világban vénülök meg, mint ahol megszülettem.

Gyerekkoromban még ott voltak mindenütt: a tűzhely lángjában, a fáknban, a csillagokban, s a vizekben, igen, kiváltképp a vizekben, és az örömben és a haragban is, a lényünk gyökeréig leható rémületben: olyankor ők léptek be a lelkünkbe, sisakban, villámmal a kezükben, kagyóhéj-csónakon, e magasabb erők. Szúette szobruk ott állt minden kertben és utcasarkon, ha jártunkban-keltünkben kedvünk támadt áldozatot bemutatni nekik.

Azt épp nem mondanám, hogy túl sokat gondoltunk volna rájuk, de azért ők voltak a világ rejtett alapzata, és minden más az ő létükből következett: hogy mikor kell elvetni a magot, lerakni a ház alapkövét, eltemetni a holtat, először lenyírni az újszülött haját és körmét – ezer évig így volt, azt hittük, így lesz újabb ezer évig. Vagyishogy nem hittünk semmit: biztosra vettük. Eleinte alig is vettük észre a változást: végtére is kinek kell tíz Szerapisz-szobor, négy Aphrodité -szentély? Maradt így is elég. Az emberek a lerombolt templomok követ hazahordták,

hogy megtoldják a házat egy szobával,
A szobrokat otthon, a kertben
állították fel, vagy pedig
fölhasogatták őket tűzifának.
Voltak persze holmi rendeletek,
de azokat nem tartotta be senki,
és nem is ellenőrizték a betartásukat,
legfeljebb hébe-hóba, hogyha egy hivatalnok
bal lábbal kelt, vagy ártani akart
valakinek pusztán személyes okból,
vagy ha éppen nagyon törte magát
az előléptetésért. Melyik volt az a pont,
hogy álltak épp a csillagok fölöttünk,
melyik reggel riadtunk arra, hogy
mostantól egy másik világban élünk?
Hogy míg mi aludtunk, az églakók
démonná változtak, az áldozatból
babona lett, hogy mindaz, amit eddig
tiszteltünk, amiről azt hittük, így helyes,
mostantól visszatetsző és megvetésre méltó?

Nem volt ilyen reggel, nem volt ilyen pont.

A múlt még megmarad,
mint hófoltok tavasszal,
néhány árnyékos helyen, bokrok alján,
pár napnál nem tovább. Az életünk
véget ért, mielőtt véget ért volna.
Azt mindig is tudtuk, hogy vége lesz,
de azt hittük, majd az utódok
s az ő utódaik viszik tovább
nevünket és szokásainkat. Azt az egyet,
azt nem is álmodtuk, hogy egy másik világban
halunk majd meg, mint ahol megszülettünk.

Bognár Péter

Levél Fráter Zoltánnak, hatvanadik születésnapjára

Rózsafa vonóként nagy zöngésű húrhoz,
Súrlódjék ez írás Fráter Zoltán úrhoz!
Szóban hozta vón' el a beteg, ki küldte,
De a szél, satöbbi: magát tönkrehülte...
Ily jeles alkalom! S ő fekszik az ágyán...
Olvassa fel tehát Nyerges Gábor Ádám
Ezt a néhány szűk sort, hatvanodhoz mérten
Csak jelzésértékű kis köszöntésképpen.

Legtiszteltebb Mester, tanár Fráter Zoltán!
Körülbelül mennyi, bő tíz éve volt tán,
Hogy én, Degenerált Selyemrózsa, szépen
Elédbe álltam a felvételin, még nem,
Nem tudtam, hogy vajon örüljek-e, ne-e,
Wagneri Szerencse szimfonikus szele
Engem, Kis Vitorlást, hogy eléd fűjt, hátha
Előbb-utóbb végül rátérek a tárgyra.

Legszelesebb Lépcső, fényes Fráter Zoltán!
Köszönöm, hogy akkor figyelmeztél ott rám!
S míg én Adyról csak alig-alig, halkan,
Vigyázó szemeid pihentetted rajtam!
Ahogy azóta is, ifjoknak sora
Jut fel lépcsődön a Parnasszusra, noha
Te kopott lépcsőként és egyetemszerte
Nem csak költészetet, elsősorban, persze!

Legprózaibb Tűhegy, pontos Fráter Zoltán!
Mándy és Sarkadi, satöbbi: egy órán
Egy kisregényt vettünk Mészölyt, mit tudom én,
Én a Kis Nagyító, s a harsány és bohém
Hallgatónők hada, Te mégis mindőnknek,
De köztünk is, persze, elsősorban, főleg:
Nekem, türelemmel, újra s megint újra
Elmagyaráztad az érthetetlen, furcsa,

Huszedik századi magyar prózairást,
Ottlikot, Hajnóczyt... s mennyi mindenki mást!
Hogy én lassan csak-csak összeszedném végül,
De félek, hogy Nyerges máris fárad, szédül...
Tehát kedves barát, örök Fráter Zoltán!
Még hatvanat Neked, a Bőségnek jobbján!
Bölcsesség ormáról Te, ki nézel széjjel,

Fogadd kézfogásom!

Tisztel

Bognár Péter

Mizsur Dániel

Én, te, mi

Ha valaki, én, te, vagy a közös sors, közös nyelv vagy neadjisten a közös haza okán akár mi így együtt sétálni indulnánk valamikor, mert remélem, remélnénk, hogy van még elég ok, indulat és egyáltalán: közös cél – hogy egy késő őszi, de meglepően meleg nap délutánján elhagyjuk lakóhelyünk és elcseréljük az unott vasárnap biztos kártyáját valami másra, egy közös cél hajtotta útra, odahagyva a mögöttem, mögöttünk magasodó porfelleget, mert nem látni át a folyó túloldalára, én biztos ezt a várost, ezt az utcát, és belőle ezt a házat választanám. Persze minden kútnak máshol nyílik a szája, és minden kút másmilyen mély, de rövidesen úgyis egyetlen helyre szűkül, szűkülhet majd minden, mert több nem is lehet, és ebből kifolyólag több nem is lehetséges. Elég lehetne akár egy kert, tervezgetni bele ezt-azt, de a terveket be is tartani, nem elfelejteni, múltjon el akár több évszak is, a terv még mindig ott van nem is oly hátul a fejemben, a fejünkben, mert van esély, vannak esélyek is. Ide egy kövezett utat gondoltam, ezt a fát ki, hogy csillagokra lehessen látni, holt állatokra az égen, a húszéves téglákat valahogy használni, beépíteni, nem eldobni, és a régi kisház alapjáról, ami ma egy lugas alja, nem elfeledkezni. Viszont tudni, és mint a terveket, be is tartani, mit kell elhagyni és mit kell továbbvinni, mi az, aminek csak a puszta létezéséért, a létezés egyszerű kivívásáért jár köszönet, többért nem, bár az, hogy én létezem, mi létezőnk, abban az értelemben, ahogyan egy ágaitól csupasz törzs tud létezni, azért mégiscsak köszönet jár, a többit már el lehet rontani: a felelősség, a számítások, stratégiák, világlkép. Az alkatrészeket szépen kiválogatni, kihajigálni, szép

cáfolata lenne ez mindannak, amire egykor születni voltam, születni voltunk. Mert egykor úgy gondoltam, gondolhatuk akár mi is, hogy elég ez a kert, bele egy lekövezett út, egy nő, gyerek, egy család (ti! – „Fák, csillagok, állatok és kövek / szeressétek a gyermekeimet”), hogy majd matat a kezemért, hogy ne engedjem el, nem engedem el, és megkérdezi, hogy szabad-e, és persze, hogy szabad, hiszen anygalszőke vagy egy kertben, erre őszintén nevet az arcomba: az arcunkba.

Elég mindez ma is. Csak több kell immáron az eléghez is, az elégekhez, nagyobb mögöttük-alattuk az a fekete tér, amely a csalódás és a kudarc lehetőségeként egyre csak tágul, gömbölyödik, mígnem egy hajszálvékony vonalon illegve-billegve mondanom kell, mondanunk kell a lehető legnagyobb komolysággal, hogy így kellett ezt, csak ennyi lehetőség volt az eléghez.

Jó gondolni rátok.

Egy fotel, egy kanapé

Van egy telifény kereszteződés Budán, mellette egy park, benne egy szoborral, tovább egy templom, majd egy kapualj, melyről csak órák kérdése, és kiderül, valóban létezik. És persze egy meredek fal, hiszen mindez olyan, mintha el lehetne bújni, ha csak órákra is, de távol lehetne lenni valamitől, a vége felé közeledő naptól, Pesttől, a feketén vonuló folyótól. Mert hogy most itt állok, és amikor itt állok, több közöm a létezéshez aligha van, aligha lehet, mint Köröcz Gyula fantomalakjának, akihez némi habozás után mégis fölcsöngetek.

Halló, gyere, nyolcadik.

De hát Köröcz Gyulát is úgy képzelem, mint egy Krúdy-alakot, aki ködlábain éppen akkor vágat el előttem az Attilán, egy túl erős álmot idézve, amikor a kereszteződés, a park, a templom, a kapualj elnyeri igaz létezését, az első madarakkal, késő éjszaka, kora hajnalban. Mert vannak olyan beszélgetések, kellenek olyan beszélgetések, melyek után megnyugszik az ember, kicsit bátrabban lép ki az ajtón, és mintha a körvonalai is egy árnyalattal erősebbek volnának; mert mire nem képes egy-egy talán előre kigondolt irányú, személyre szabott mondat, egy fejrész, egy határozott Igen!, a Hidd el!, és ha egy ember ezeket választja, a fejrész, az Igen!-t és a Hidd el!-t, egyszóval a bátorítást, eleget vállal, éppen eleget. Amiért köszönet jár, járnia kell.

Katiczka Patrícia

Piramis műtőasszisztens, 2012

olaj, vászon, 160 × 200 cm

Nyerges Gábor Ádám

További távlatok

Fráter Zoltánnak

Nehéz időkben szolgálunk,
s ezek, ha minket is nehézzé tesznek,
ránk kifejtett súlyukkal, naná, nem győznek meg,
hogy egyébként másfélék is léteznek.

Mint akikben a lenni és nem lenni
belső vézscsengettyűje egyforma hangon csilingel,
s haza tartó, végső lépteiket egyszerre
gyorsítja és lassítja a vizelési inger.

Ilyen és efféle világvégi időkben,
melyek, persze, szünet nélkül, már a kezdete óta vannak,
nem csoda, ha a jövő ilyenkorok felsejlése fogyasztható
bukét kölcsönöz egy akár csak közepesen jó tavalynak.

Na akkor most ebbe képzelj ide két
szomorúbohócot, gátlásos kékszakállt
vagy Így írtok ti-szerű Hamletet.
Utazás a koponyánk körül. Fehér éjszakák.

De mondjuk mire gondolhat mindeközben,
ránehezedsünkön túl, egy Krisztina téri terasz,
életünk világítótornya-szerepkörben, mikor
egy este már vagy tizedszer ordítjuk, hogy „na de hát ez az!”

Nem tudom, nem azért kérdezem,
még nem is úgy költőileg.
Arra már amúgy is csak egy unottat rándul bennünk
a tetszőleges irodalmi ürügyet kitöltő ideg.

Csak hát mégis, mi lehet egy csikk körúti zuhanása
más, mint fanyarságunk rossz hasonlata?
S tegyünk úgy, mintha erre válaszul nem (pszichoanalízisben)
romlott kölkökkal példálózna a hívott atyák és elmeorvosok hada.

Én azért, de hát ki tudja, ha legfinomabb vajaskenyér lennék,
titokban alaposan megfigyelném, hogy rág
majd mindjárt ez a két jóbarát – frászt, rokon. –, mint a stikában,
ebédszünetük közben sem csak kibicelő moirák.

S akkor szólnék nekik, hogy persze,
minden nehéz, ezt hívják könnyűségnek,
hogy ketten ülnek ott, világvége múlt két perccel,
s minden félelmetes magányt, hopp, már túl is éltek.

Bödecs László

Lemarad

Most már hátrébb állok magamtól,
hiszen meguntam,
itt nem sok minden van,
valljuk be, rajtam kívül,
sok kis eltört játék, sok pernye,
némi parázs és kevés por.

Ez csak egy ember.
Hát és gerinc, égeti a Nap,
nyúzza a szél, fázik,
vagy melege van,
lépései lépések, egyik a másik után,
körülötte a kiserkent tavasz,
előtte az idő és az utak.
Valahová megy, lépései
egymás után porzanak.

Utolérem, vele megyek,
velem jön és lemarad,
kicsit könnyezik a szembeszélben,
hunyorog, és égeti a Nap.

Nézem a nyakát,
ahol az anyajegyek nőnek,
ahogy hullik utána a haj,
hátról engem figyel,
tükröződik a kirakatokban,

itt nincs sok minden,
szegett lábú játékok,
utána megyek, majd beérem,
kevés parázs, sok kis pernye.
Valaki valahol vár valamire.
Hátrafordul, lemarad.

Idő

Fráter Zoltánnak

aki az órájára néz,
és nem a mutatókat látja,
nem is a hátlapot,
hanem mögötte az óraművet,
fogaskereket, rugót, porszemet,

és a kezet, ahogy csipesszel mindezt
összerakja, a csókot a kézen,
miután hazavisz valamit, az asztalra tesz,
pinába nyúl, vagy gyerekarcot simogat,
honnan tudhatná a pontos időt, perceket.

tegnap találkoztak Csáth és Kosztolányi,
szabadkai unokatestvérek,
ma Szombathelyen vagyunk,
csak a resti változatlan,
a kávé kihűl előttünk, mire jön a vonat,
és a történet végére érnek,
aztán másnapra megjelenik
a miénk is a helyi lapban.

ami van, nem tűnik jelentősnek,
sokszor ezt meséled, azért órák telnek,
megbízásra könyv készül,
szemközt a körpanorámás lakás épp üres,
a felső szomszéd fáklyát gyújt,
körül a hegyeken a házakban
kialszanak a fények még hajnal előtt,
és a csendben reggel harang kondul,

tegnap hagyott el a szerelmem,
vagy én hagytam el, nem érdekes,
holnapra történet lesz belőle,
nem számít, ma kárhozat van,
ez a budai lakás menedék előle,
más is járt így, nem végleges.

akik jártak itt,
valamikor mind egybegyűlnek,
s közösek a titkos történeteik,
tudod őket, a tieid is,
s rajtad keresztül megenyhülnek,
ma ideje van, a figyelem, a tudás
szerény tekintettel
egy asztalnál ülnek,
tanúi a megállapításnak,
ünnep van, megállnak a mutatók,
megsúgni az időt
egy feledékeny fülnek.

Kaliczka Patrícia

A lebegő erőd üzenetet fog kapni, Kr. e. 80, 2014,
olaj, papír, 29,7 × 42 cm

Reichert Gábor

Az új Ady nyomában

Pár évvel ezelőtt, még az Apokrif kritikarovatának szerkesztőjeként, kaptam egy e-mailt lapunk spiritus rectorától, Fráter Zoltántól. Levelében arról tájékoztatott, hogy az egyik (itt meg nem nevezett) kiadó adott neki egy-egy recenziós példányt két (itt ugyancsak meg nem nevezett) fiatal költő kötetéből, és javasolja, hogy írassunk róluk kritikát valamelyik Apokrif-lapszám-ba. Rendben, válaszoltam, lehet róla szó. És egyébként milyen a két szóban forgó kötet? „Nem rossz, nem rossz, de azért egyik sem egy Ady” – szölt Zoli válasza.

Ha esetleg bárki azt a következtetést vonná le ebből a mondatból, hogy Fráter Zoltán szerint nagyjából a Nyugat koránál (amiről egyébként kevesen tudnak többet, mint ő) lezárult a magyar irodalom, és „ezek a mai fiatalok” egészen biztosan nem lesznek képesek olyan magasságokba jutni, mint annak idején Ady, Babits, Kosztolányi vagy Karinthy, az nagyon téved. Éppen azért tartom jellemzőnek ezt a kicsit csalódott, kicsit sztoikus mondatot, mert Fráter Zoltán tényleg, őszintén hisz benne, és tanárként, szerkesztőként, íróként, irodalomtörténészként egyaránt törekszik rá, hogy felfedezze, támogassa, tanácsaival segítse a mindenkori fiatal nemzedék Adyját, ha netán pont az ő órájára iratkozik be az egyetemen, elküldi neki egy írását, vagy éppen összefut vele egy felolvasáson. Mondatában mindössze annyit regisztrált, hogy a két, itt meg nem nevezett fiatal költő nem valószínű, hogy méltó erre a megtisztelő címre (hosszátsem, a kötetek elolvasása után maximálisan egyetértettem vele), de akár méltók is lehettek volna, ha történetesen sokkal jobb verseket írtak volna.

Egyetemi tanítványaként, majd szerkesztőségbeli kollégájaként egyaránt sokat tanultam Fráter Zoltántól. Ezek közül talán a legfontosabbnak a szövegekkel szembeni elfogulatlanságot, vagy, hogy úgy mondjam, az ártatlanság vélelmének mindenek felett állásának hangsúlyozását tartom. Hogy minden fiatal vagy idős, pályakezdő vagy többkötetes, élő vagy holt írónak egyformán kijár legalább annyi, hogy alaposan elolvassuk és véleményezzük a szövegét, és soha ne vessük el annak a lehetőségét, hogy valami igazán értékesre bukkanunk, ha elég kitartóak vagyunk a keresésben.

Azt kívánom a hatvanéves Fráter Zoltánnak, hogy ne adja fel a keresést, és még nagyon sokáig segítse az ifjú Adykat, Karinthykat, Kosztolányikat – és persze az irodalomtörténetileg kevésbé jelentős, terjedelmi okokból itt inkább meg nem nevezett alkotókat – a kibontakozásban, ő maga pedig ugyanolyan magas színvonalon, ugyanolyan odaadással, ugyanolyan empátiával végezze a munkáját, ahogy azt eddig is tette.

Kedves Zoli, Isten éltesen!

Torma Mária

FZ60

A Múzeum körút 4/A-ban – gondolta magában egyszer egy elsőéves, őszfelé, odabenn költő- és írónövendékek, szerkesztőaspiránsok és antitálentumok, irodalomtörténészek és –elméletészek siettek a frissen felmosott folyosókon, zsenijük akolmeleg tudatában, és ahol délután az A Büfé ördögkatalánának üvegpiramisa alatt Betti, a pultoslány egyszer vagy másszor kilöttyintette a nagy tejeskávét, volt és van egy régi sarokszoba.

A szobában öblös fotelek, kanapé, polcok, dohányzó- és íróasztalok. Sokan akartak e szobába bekerülni, de az ántiidőkben még az ETR vasfegyelemmel tartotta magát a 15 fős létszám-maximumhoz. De ez nem tartozik szorosan a történethez.

A szoba vágyott tekintélyét persze nem a Kipszer gazdaságos eklektikája adta. Hanem aki az íróasztal mögött rendszerint helyet foglalt: Fráter Zoltán tanár úr.

A folyosók nagyszájú népe között elterjedt volt a nézet, hogy akit egy kicsit is figyelmére méltónak talál, hovatovább meg is kedvel, abból költő vagy lapalapító lesz. Esetleg mindkettő. Így lett ő a reménytelenek és reményteliek szerencsecsillaga, aki ki-kit nemcsak útba igazít érdemei szerint, de kísérni is hajlandó annak botladozásai során.

Nem véletlen tehát, hogy sokan gyűltek és susmusoltak azon a harmadik emeleti folyosón, várva, hogy tanár úr legalább beléjük kössön. De mindig kíméletlenül kellemes társaságnak bizonyult, vagy nagyon gyorsnak.

Évek, szerencsés véletlenek, véletlen ambíciók összhangzatana, hogy a szobába bebocsáttatást nyertem, s hogy a lap, mely fölött páratlan szarkazmusa spiritus lectori hatalmat gyakorol, szerkesztői társaságába fogadott. Zavarba ejtően jó pedagógusunkat köszöntöm én is, Isten éltesse sokáig Fráter Zoltánt a 60-dik születésnapján!

Kaliczka Patrícia

Az éhezők fája, 2014

szén, akril, olaj, vászon, 157 × 170 cm

Gál Soma

Krisztina tér

A Krisztinára menet, a járda peremén
Zavaromban nem is tudom, hogy hova lépek.
Nézem a házakat meg bogarakat, aztán
emberi arcokat is, de mi a fenének?
Még az is benne van esetleg, hogy megbotlom,
Egy kőbe belerúgva fordul ki a bokám,
Vagy sántikálva, vagy oda sem érek végül
Váratlan és kéretlen balesetem okán.
Megtervezem a hívást, magyarázkodást, hogy
Mindketten magányosan maradunk ma este,
Semmi gond, majd olvas vagy mozizik valamit,
Sőt, fél órája valaki úgyis kereste.
Nekem kórházi koszt jut vajas kenyér helyett,
Ő iszogatja a bekészített bort mással,
Nevetve sztorizgatnak majd az én bokámról,
Hogy ez a késős eset mennyire rám vall.
Ezen gondolkozva lépek a csengő elé.
Szervusz, én jöttem, *oké, tudod, nyolcadik.*
Aztán tovább keni a vajaskenyereket,
De közben egy pillanatra elmosolyodik.

Bene Gergely

Minden rendben

A fű, amin ülünk, kellemesen melenget minket ezen a kora nyári estén. Lábaim hetykén előredobva, karjaim hátul kinyújtva tartják könnyed testemet. A levegő mézillatú virágoktól édes. Mégis frissesség áramlik a közeli medence felől, amiben a víz fekete, csak LED lámpák ragyognak a mélyéről szelíden, mint apró csillagok.

Nevetnek, nevetünk többen is, több dolgon. Magabiztosnak érzem magam. Valahogy megállapítom, hogy minden így van jól, ahogy van. Pedig nincsen túl sok dolog, csak a levegő finom íze, a sötéten ülepedő víz, a puha fű, emberek, akik próbálnak emberként viselkedni. Minden rendben.

A távolból hangos, reccsenésszerű robbanást hallok, amibe úgy beleremeg a föld, hogy elvesztem egyensúlyomat és hátraesek. Talán el is nevetem magam, hogy ennyire megijedtem, vagy mi történhetett. Talán két autó ütközött egymásnak, vagy talán gázrobbanás volt egy-két utcával arrébb, gondolom. Megpróbálok feltápaszkodni, de kezem nem engedelmeskedik, így berúgtam volna? Hallok valami zajt, emberek sikoltoznak, és már emlékszem, hogy egy pillanattal ezelőtt mintha kitágult volna a tér, és széjjelrebbentek volna tőlem, most meg úgy tűnik, hogy összeszűkült a tér, és hirtelen testem minden pórusán kiáltásaik párája csapódik le. Eszembe jut, amikor régen Fannival elmentünk a Balatonra, és szobánkat átvéve még negyed óráig hallgatnunk kellett a nőt, aki átadta a kulcsot, és megmutatta kis faházunkat, rólunk ömlött a veríték, és nem akartunk mást csak zuhanyozni egyet hideg vízzel. Kellemetlen volt ott állni, és számolni az időt, mire végére ér fölösleges mondatainak, mégis gyakran felmerül bennem ez a kép. Talán csak azért, mert jó volt ezután a kitolt várakozás után megkönnyebbülni

a vízsugár alatt. Vagy lehet, hogy azért, mert természetesnek éreztem a szeretetet, amit Fanni iránt éreztem. Nem volt benne feszengés vagy akarás, nem volt benne értelemkeresés, de talán még kíváncsiság sem. Sőt, azt hiszem, hogy nem is jutott eszembe, hogy ezt érzem, csak zsigereimben munkált valami gyógyító zsongás, mintha sejtjeim kiizzadták volna a mérget magukból, mintha ízületeim a helyükre csuklottak volna.

Szívesen időztem el ebben a gondolatban, egy pillanatra elnyomta kíváncsiságomat, és elfelejtkeztem a robbanásról. De amikor eszembe jutott, hogy történt valami ilyesmi, újra közeledni kezdtem a valóság felé, hiába akartam még maradni ott a faház tornácán Fannival. Álom közben van így sokszor, hogy feleszmélek rá, hogy álmodom, és ezzel el is kezdek repülni felfelé az alvilágból, hátrahagyom a Hétszűnyű Monyókat meg a legkisebb királylányt, és az eszmélet griffmadárként repít fel a pusztaságba. Olyankor gyakran megpróbálom újraélesíteni a képet, és levetni magamat a griff hátáról, és elfelejteni, hogy vannak griffek, és elfelejteni, hogy a paplan és a párna sivatagán fekszik kiszáradt testem, de az öntudat félelmetes karjai elkapnak és nem eresztenek. Most is, a robbanás éles hangja fájdalmas erővel cseng a fülemben, és elragad a déli napsütés túlzó melegéből, és hirtelen újra az éjszakai fűvön találom magam. A tér most úgy tűnik, hogy megszilárdult, de még így is túl közel van. Emberek jajonganak és sírnak. Felgörnyesztem magam, és hátranézek jobb karomra, hogy miért nem segít nekem ebben a műveletben. Akkor látom, hogy jobb karom a könyöknél vissza van törve, mint egy flamingó lába. Bal karomat vizsgálva ugyanezt a látványt tapasztalom. Magatehetetlen együgyűséggel lógnak karjaim, amik könyöktől lefelé úgy tűnnek, mintha nem hozzám tartoznának, csak egy megviccelt próbababa végtagjai lennének. Tulajdonképpen nevetgetnékem támad. De nem akarom megbántani a körém gyűlteket, valahogy udvariatlannak tartom, hogy csak úgy elnevessem magam, holott oly aggódó arcot vágnak.

Úgy érzem, hogy mégis előnt egy erőteljes melegség, mintha a vidámság a két könyökömbe költözött volna, és látom is, ahogy a vér két hatalmas, mosolygó fánkká duzzasztja őket. Kedvem támad nagyot harapni belőlük, puncsosnak képzelem az ízüket. Eszembe is jut, hogy gyerekkoromban a régi lakótelepen a sarki boltban gyakran vettünk puncsos fánkot, aminek tetején puha rózsaszín cukormáz volt, rajta apró színes draszté. Az a vékony fajta, mintha parányi csontkukacok hívogattak volna. Emlékszem, hogy a tésztarészből mindig nagyokat haraptam, hogy mihamarabb eljussak a finom töltelékhez, amit viszont minél kisebb falatokkal és nyalintásokkal fogyasztottam, pontosan kiszámolva, hogy mennyi tésztát és mennyi rózsaszín cukormázt és mennyi apró csontkukacot egyek egy-egy puncsadaghoz. Ha belegondolok, a mai napig így eszem. Minden egyes falat húshoz kiszámolom, hogy pontosan mennyi köretet párosítok, és milyen időközönként iszom hozzá vizet vagy savanyítom meg a számat csalamádéval. Úgyhogy az étel a tányéromban mindig ugyanabban a szabályos arányban fogy, amilyen arányt az étel kiszedésénél kigondoltam. Ha esetleg az ételben több volna a köret vagy a hús annál a jól ismert egyensúlynál, amit kellőnek érzek, akkor, mint a fánk esetében is (ahol általában kínosan sok volt a tészta), beáldozok egy-két kört a köret vagy a hús javára, és nagy nehezen elviselem ezt a felbillent egyensúlyt a későbbi biztonság kedvéért. Gyakran kétségbeesek, ha kevés a köret a húshoz, és túl sok szaftot kell megennem, amit nem tudok leszárítani rizzsel. Apropos, a szárazság-nedvesség aránya is nagyon kényes ügy, és nagyon sokszor kell az élém rakott, vagy a kitett ételt utólagosan tejföllel kiegyensúlyoznom. Ha ez mégsem jön össze, vagy valahol útközben elszámítom magam, vagy esetleg valaki beleeszik az ételembe, akkor újra kell kezdeni a folyamatot. Ha például elfogyott a tejföl a tányérról, akkor raknom kell még rá, viszont ha túl sokat rakok, és közben az étel fogy el, akkor újra kell szednem a tejföl mellé mindaddig, amíg sikerül egyszerre eltűnniük. Ugyanígy ha csokit eszem vagy

nutellát, akkor nagyon fontos, hogy a tej vagy kaukázusi kefir egyharapás-egykorty ütemben haladjon. Éppen akkora kortyra van szükség, ami már eloszlatja a krémes bevonatot a számról, de a kefir ize még nem veszi át tisztán az uralmat. Amennyiben marad a dobozban még némi kefir, abban az esetben újabb tábla csokit kell találnom, hogy befejezhessem az étkezést, ha erre nincs mód, akkor sokszor a kefir inkább megmarad, mert máskülönben elrontaná a már rég ismert harmóniát, és mint egy utolsó disszonáns hang, teljesen félreértelmezné az egész szimfóniát. Erről a hangról eszembe jut az a különös reccsenés, és érzem, ahogy a nagy griffkarmok újra megragadnak, és önkéntelenül visszazökken látásom szemeimbe.

Pedig ezen aztán igazán nincs mit nézni. Megkérdezem hát, hogy mi történt, és így addig sem kell magyarázkodnom. Nem tudom pontosan, hogy miért is kéne magyarázkodnom, de azt érzékelem, hogy kérdésekkel, nagyon suta kérdésekkel emeltek körém bástyát, és mivel nem tudom a választ, ezért inkább én kérdezek, hogy időt nyerjek. Merthogy arra a kérdésre, hogy hogy vagyok, nem tudok válaszolni. Azaz nem tudom, hogy milyen választ várnak, és nem akarok senkit sem megbántani. Persze most felmerült bennem, hogy elsősorban megnyugtani kéne az embereket. Illő volna azt mondani, hogy jól vagyok. És, ha belegondolok, akkor ez így is van. De tartok tőle, hogy ezzel is megbántanám őket, mert hazugnak gondolnának. Azt sem mondhatom, hogy rosszul vagyok, mert még szememre vetik, hogy panaszkodom, és valóban nem illő másokat mindenféle nyavalyákkal zargatni. Talán mondhatnám azt, hogy „nyugi”. Vagy udvariasabban: „nyugodjatok meg”. Netán: „minden rendben”. Igen, azt szabad mondani, hogy minden rendben, ez végül is nem feltétlenül hazugság, és egy pillanattal ezelőtt valóban megállapítottam, hogy minden rendben. De most már késő, most már megkérdeztem, hogy mi történt. Annak mindenestre örülök, hogy időt nyertem, és most már mondhatom a következő kérdésre, hogy minden rendben. Ettől annyira

elégedett leszek, hogy elfelejtek figyelni, és lemaradok a történetről. Emiatt annyira elszégyeltem magam, hogy korábbi megfontolásaimat sutba dobva mentegetőzőm, és valami ilyesmit habogok: „sajnálom, nem értettem, mert nagyon fáj a kezem”. Rögtön megbánom, hogy ezt mondom, és az aggódó tekintetekben látom is átsuhanni a pillanatnyi haragot, amiért nem voltam figyelmes (vagy amiért panaszkodom), de már nem tudom visszacsinálni, kedvem volna újra mentegetőzni, de úgy érzem, hogy már így is túl messzire mentem önzésemben. Ami azt illeti, egy kicsit csalódom is magamban ezért. Végül is segíteni próbálnak, nekem válaszolnak, én pedig nem érdeklődöm a saját kérdésemre adott válasz iránt. Egy pillanatra eltalál a gondolat, hogy minden kommunikáció egyúttal sértés is, mert sosem fejezi ki jól az üzenetet, és sosem lehet jól dekódolni azt. Vagyis mintha folyton hazudnánk, és mintha folyton nem értenénk. Márpedig ez a két dolog meglehetősen sértő és zavaró. A kommunikáció szó most igen idegennek hat. És úgy tűnik, ez az egész gondolat valamilyen nyelvtankönyvből biggyeszkedett ide. Olyannyira, hogy előttem van az a gyakran mutogatott kép az üzenőről és befogadóról meg csatornáról, meg a zajról, ami a csatorna körül van. Igazából sosem értettem, hogy miért fontos ez annyira, kicsit úgy éreztem, hogy fölösleges sematikusán bemutatni azt, amit nap mint nap tapasztalunk. Most viszont felmerült bennem, hogy régen mindig azt hittem, hogy az a zaj, az valami konkrét zaj, vagy a helyzetben felmerülő aktuális zavaró elem. Ha jobban belegondolok, akkor viszont az a zaj, az valójában maga a nyelv. Vagy talán maga a kommunikáció. Az egy jó nagy zaj.

Apropó zaj: szóval valami olyasmiről van szó, hogy két idegen embernek megtetszett a gondolat, hogy a kifeszített, hátratámasztott karomat egyszerre talpalják meg. Emlékszem, egy időben mi is sokat játszottunk ilyesmit barátainkkal, amikor néptáncfellépéseken voltunk, és úgy múltattuk az időt, hogy az éppen nem figyelő, beszélgető társaink mögé álltunk,

és térdünkkel a hátrahajló térdhajlataikba rogyasztottunk, amitől egy pillanatra megcsuklott testük. Annál viccesebb volt, minél jobban megrogytak. Ehhez pedig az kellett, hogy minél inkább hátra legyen feszülve a lábuk, és minél szebb ívük legyen. No meg persze az, hogy igazán ne legyenek felkészülve erre az orvtámadásra. Mint amikor a síliftnél várakozó ismerősnek egy váratlan pillanatban kicsatolják a sícipőjét a lécből, és, ha jó az időzítés, akkor akár orra is bukik. Meg kell mondjam, hogy el tudom képzelni, micsoda csábítást jelenthetett az én két szépen hátrafeszített karom bárki emberfiának. Bizonyos értelemben igen furcsa belegondolni, hogy mennyi ember gátat szabott ennek a természetes vágynak. Most, ha belegondolok, akkor ezt is vehetnénk udvariasságnak, de ugyanakkor nem hátratörni egy szépen hátrahajlított kart, az hazugság. Márpedig hazudni talán még nagyobb udvariatlanság.

Hirtelen rájövök, hogy igazat adok annak a két idegennek, mert ők őszintébbek felém, mint az a sok aggódó ember, aki legalábbis minimum unja, hogy még mindig nem érkeztek ki a mentők, és már túl sokat vagyok a középpontban. Haragszom rájuk, amiért mindenfélének elmondják azt a két embert, miközben én hálás vagyok nekik, hogy őszinték voltak velem.

Úgy érzem, hogy nem érdemlik meg, hogy figyelembe vegyem az érzéseiket. Sőt, hirtelen a dühtől fuldokolva erősnek érzem magam, úgy érzem, hogy van erőm ahhoz, hogy én is őszinte legyek, hogy akár őszintén megöljem valamennyiüket. Megértem, hogy valóban ölni a legőszintébb cselekedet. Hazudni viszont a legaljasabb lassú gyilkosság.

„Hogy vagy?” – kérdezi tőlem aggódó tekintettel egy szép lány, akiért már évek óta epekedem, és már évek óta a barátom. Felismerésem által fény gyúl agyamban, és megértem, hogy meg kell fojtanom.

Mindkét karomat felé mozdítom, de mosolyogva csak ennyit mondok: „jól”.

Kaliczka Patrícia

Tiszta cirkusz, 2014
olaj, vászon, 30 × 40 cm

Tarcsay Zoltán

Pistikur és a lebegő szellet

Réges-rég, az ősidőkben
Történt (én még föl se nőttem),
Nem volt feltalálva lépték,
A világnak fenekén még
Lógott a világtojáshéj,
S a világfának csak másfél
Csenevész kis ága nőtt ki,
Nem volt sehol még a többi.
(Szám szerint nyolc éve volt ez,
Hogyha bárkit érdekel...)

Ja, és messze, hű, de messze!
(Fantáziáját eressze
Ki-ki el a végtelenbe.)
Ott, ahol a köd belengte
Még a pusztát is telente,
S megtalálni csak kerengve
Tudta az, ki nem kereste,
Mert nem volt még felfedezve.
Szittyországoknak neveztek
Ezt a tájékat, de ezt még
Ők, a szittyák is csak mástól
Hallották, úgy híradásból,
Szottyadt, szőrös vén szipirtók
Egyszerígyvolt-másszorúgyvolt
Foghíjas meséiből.
(Egy biztos: a Múzeum kör-
Úton volt ez valahol.)

Ott bóklászott dérrel-dúrral,
Szembeszállva sok hadúrral,
Griffmadarát sarkantyúzva,
Szemöldökét összehúzva
Hósi hősünk, Pistikur,
Legszittyábbik szittyá úr.
Igaz ugyan, hogy mindez még
A Valavala előtt történt,
S Pistikur nem volt a legna-
gyobbik úr, a szittyák szittyá.
Inkább csak egy kisebb nóném,
Nem sörön élt még – ivólén.

Hát amint ott botladozva,
Néma csöndben bandukolt,
S felhők mögül foszladozta
Szét magát az éji hold,
Köd gomolygott most a színre,
Kékes fény is volt vetítve,
Egy alak meg integetve
Felsejlett, és körbelengte
Pistikurt a rettegés.

“Egyre int, csak menj, követlek,
Kísértete az öregnek,
Megbosszullak, nem kell várni
Annyit, mint egy dán királyfi,
Gyilkosodat elemésztem...”

“Várj csak, várj csak, nem egészen,
Nem vagyok én holmi vén trotty,
Friss és zsenge fantom épphogy.
Voltaképpen élek én még,

Csak hatáskeltés e rémkép,
Mint afféle hab a tortán.
Úgy hívnak, hogy Fráter Zoltán,
Fennen lengő bölcsésszszellet,
Szellemes és bölcs amellet.”

Száját igen eltátotta
Pistikur, egy nagy rántotta
Elfért volna benne most.
Hanem közben eltöprengett,
Míg a szellem föl-le lengett,
És folytatta mondókáját:

“Jól tudom én, hogy kegyelmed
Rég tépázza már a nyelvet.
Kell – nem telt be az éter még –
Költészeti melléktermék,
Nincs elég sok nagy poéta,
És bizony ne menj pocsékba,
Jobb, ha van még tartaléka
Szittyaföldnek szófosásból.
Nem kell hozzá sem varázstoll,
Sem más titkos marhaság.
Hass, alkossál, és a többi.”

Így próbálta ösztönözni
Pistikurt a kósza léglény,
S hozzátette még a végén:

“Volna itt egy másik szittyta,
Ő is a párját ritkítja,
Annyi mindent összeírt már,
Amennyit még te sem bírtál.”
“És hogy hívják ezt a bárdot?”

Meg kell tudnom már akárhogy.”

– Pistikurban felmorajlott
Harci kedve, hősi hangok
Hadba hívták, tollcsatába,
S nemsokára jött a vágta,
Nyerges hátú turulgriffek
Csőrében csúrt Apokriffek.

Pistikurból hál' istennek
Híres költő sohasem lett,
S tovább nyűtte bár a nyelvet,
Hátráltatták őt az elvek.
Ám Spiritus Rectorára
Gyakran gondolt ülve, állva,
Akármerre bujdosott,
Hallgatott, vagy szót fosott.
Ott derengett ő előtte,
Mikor már a szőr benőtte,
Ő s a szittyá tollvitézek.
És jól tudta, hogy az élet
(Még ha nem is habostorta)
Egész másként sült ki volna,
Hogyha akkor, sok-sok éve,
Nem talál rá szellemére.

Tinkó Máté

Epizód egy muskátliról

valamikor – idestova két és fél éve, egy októberi napon lehetett, hogy meglátogattalak, később ezt írtam: „A muskátlit behoztad, aztán észrevétlen / kifelé ismét: szerinted a szirmok rosszkor / jönnek, fáznak. Szerintem most úgy / esik, hogy dolgaid láthatatlan / bura alatt önmagukat mossák.” És tényleg. Ködös, nyálkás november ígérkezett, nem volt tehát semmi logikus a te gyöngélkedő muskátlid virágzási akciójában. Te mégis ide tetted, oda tetted, hátha. Valahányszor kiálltunk az erkélyre cigizni, én ugye szokás szerint a nőkről panaszkodtam, te azért sosem mulasztottad el felhívni figyelmemet erre a kis túlélőre. Aztán sokáig díszelgett még a növényke, szimbólumaként valami kimondhatatlannak. Körbebeszéltük, vitatkoztuk aztán, ő pedig ott pihent némán a balkonon. Talán épp akkor engedte át magát a pusztulásnak, mihelyt mégis elkezdtünk hinni benne. De ez már nem úgy volt tragédia, magunkban meg is köszöntük, mindenféle csinnadratta és pátosz nélkül. Én azt hiszem, azóta sok efféle történet kezdődött újra, előlről. Igaz, másoknak meg vége szakadt. Annak a muskátlinak mindenesetre már örökre meglesz a helye, ha esik, ha fúj: az emlékezetben. Ezt a tartást pedig elirigyeltem tőle. A tartást, amit a Krisztina tér, a Gellérthegy utca, a nyolcadik emeleti erkély adott, de azért nevetek már tényleg kár volna emlegetnünk, túlpontosítani minek, ha az érzést jól tudom. Különben meg úgyis minden mindegy – még ez is.

Isten éltesen.

Kaliczka Patrícia

Veszélyben az értelmiségi, 2014

olaj, vászon, 150 × 120 cm

Vörös István

Születésnapj jó-kiáltvány

Fráter Zolinak, szeretettel

Mindenki legyen 60 éves! A 10 éves értse annyira a világot, mint egy 60 éves. A 20 éves ne adjon kevesebbet a világhoz, mint egy 60 éves. A 30 éves ragaszkodjon annyira a boldogsághoz, mint egy 60 éves. A 40 éves dolgozzon annyit, mint egy 60 éves. Az 50 éves érezze a csúcson magát, mint egy 60 éves. A 60 éves ne nézzen úgy ki, mint egy 60 éves. A 70 évesre ne várjon kevesebb, mint egy 60 évesre. A 80 éves legyen annyira otthonos a világban, mint egy 60 éves. A 90 éves ne lásson kevesebbet a világból, mint egy 60 éves. A 100 évesek ne legyenek kevesebben, mint a 60 évesek.

Kaliczka Patrícia

Féreglyuk 1648 és 1863 között, 2012-2014

olaj, vászon, 50 × 60 cm

A lapos Föld pereméről

A tegnapelőtt éjszaka: mintha átment volna rajtam egy úthenger. A tegnap éjszaka: mintha a tagjaimat egy parkettlécclal külön-külön módszeresen végigverték volna. A ma éjszaka: mintha az agyamat gondosan meggyúrták volna a koponya teknőjében. Aztán kidobták. És az üres helyre szálltam én. Most hajózunk. A vitorlák feszülnek, bár nincs árboc. Haladunk, bár nem fúj a szél. A lapos föld pereméről egyszerűen túlcserdul a víz. Hogy hová? – Ilyen volna, ha lenne túlvilág, vagy ha a túlvilág helyén olyasmi lenne, amit elképzelni tudunk.

A nyelv városa

Jókor kell lenni jó helyen.
Egy szónak is akár. Egy új
szó egy versből hogyan tud kilépni
a nyelv köztereire? A nyelv
nem ország, nincsenek benne
erdők, folyók és szántóföldek,
bár talán kőbányák és szemét-
telepek vannak. A nyelv város,
iskolákkal, rendőrséggel,
éttermekkel, polgármesteri
hivatallal. De nincs tömeg-
közlekedés, minden szó egymaga
járkál a templom és a kupleráj
között. Ám a templomban
nincs isten. A kuplerájból
elszöktek az örömlányok.
A szülőszobában a bába helyett
a takarító segédkezik.

Kimaradni a rablóbandából

A Velencei Köztársaság polgára
vagyok. A világot hercegségek,
királyságok, kalifátusok szorongatják.
Mi itt csak élni akarunk.

A kereskedéssel fölhagytam
egy ideje. A bolt az öcsémé,
a szárazföldön levő szőlőimet
bérlők művelik. Én itt csak élni akarok.

Szabad ember vagyok, dózse
sosem lesz belőlem, de hajnalonta
a halpiacon beállok a zsákmányt
kipakolni, nem a pénzért,
hanem hogy megismerjem
az igazságtalanság arcát.
Még a cápák szemében is van
bánat. Ők csak élni akartak.

A templomi zenekarban hegedülök,
egyedül a próbákon érzem úgy,
hogy kimaradhatok a rablóbandából,
hogy nem kell kalózok és haramiák
társa legyek. Nem vagyok jó hegedűs,
egyszerűen csak élni akarok.

Este a várost járom. Maszkos alakok
jönnek szembe. A gondolákon fekete
köpenybe burkolózó szerelmespárok.
Vagy kést rejtegető összeesküvők.
A nyomukban rendőrök.
Ékszertolvajok, gondolatcsempészek,
kölcsönből élők és pénzbehajtók,
a jólét és a nyomor haszonélvezői.
Én egy hídról figyelem őket.
Nem hinném, hogy csak élni akarnak.

Katiczka Patrícia

Szerencsejáték Zrt., 2012

olaj, képeslap, 10,5 × 14,8 cm

Fraternité

Köszöntés Fráter Zoltán hatvanadik születésnapjára

Kevés szerénytelenebbül szerényebb embert ismerek az ünnepeknél. Olyannyira nem sütkérezik mindabban, amiben joggal tehetné, amennyi érdem akár több életnyi benne sütkézéshez is elegendő volna (mondjuk, számoljunk annyi étellel, amennyire csak hatással volt és van), hogy ez, amit most körbetekintve láthatunk, be kell valljam, az én szervezői, de szándékom szerint inkább baráti erőszakom eredménye.

Félreértés ne essék ugyanis, ma Fráter Zoltán az, aki szívességet tesz nekünk, és még véletlenül sem fordítva. Mindannyiunk elé kiültetve túrnie kell (remélhetőleg, bármily hosszú is lesz a ma este, még a végére sem unalmasnak bizonyuló) hálánkat, tiszteletünket. Szeretetünket. De ami még fárasztóbb, ennek így-úgy elmotyogott, gyakorlati megnyilvánulásait.

Sokan vagyunk, és valójában még többen. Hiszen nem mindenki tudott ma eljönni, talán nem is

mindenki tudott róla, hogy lesz ma este valami ilyen program, amire eljöhetne, talán nekünk sem jutott eszünkbe mindenkit elhívni. Szerencsére – pusztán gyakorlati szempontból, mert ha ma este mindenki itt lenne, aki életén Zoli alakított, akinek segített, aki neki köszönhet mindent vagy akár csak valamit, mindenki, aki szereti Fráter Zoltánt; tíz PIM se lenne elég a felgyűlt tömegnek. Mi vagyunk tehát a szerencsések, akik – amolyan képviseleti módon – elmondhatjuk még többek nevében, mi mindent jelent nekünk mindaz, amit Zolitól kaptunk.

Szakmailag, emberileg egyaránt, így szól a közhely, s közhely, mert mélyen igaz. A szakmai és az emberi persze egy idő után szétválaszthatatlanul egyként egységű lesz, elvégre feltételezik egymást. Szóval egy sokfejű szörnyeteg, ami vagyunk, sokszor két szemének, mondjuk úgy, kollektív prizmájában (ha van ilyen), mint akit jól fejbe vertek, most többes-

látással küszködve látjuk Fráter Zolit. Egyszerre látjuk sokunk tanárát, szerkesztőjét, írotársát, az irodalomtörténészt, akit messze nemcsak épülésünkre, de közben szórakozásból is olvasunk, miközben a tekintetek afféle fogadott, önző módon magunkévá követelt nagybácsit, testvért, apát, lelkiségélyező terapeutát, gyóntatópapot is látnak, mikor arrafelé nézünk – és még sincs semmi gond a szemünkkel.

Egyszerűsítsünk, csökkentsük az érdemeket: nevezzük most mindezek gyűjtőnévén csak sokunk legjobb barátjának. Nyitom a sort, Zoli, légy erős, mert sokan leszünk, és úgy sejtem, sok ilyet kell még meghallgatnod, versben, prózában, dalban, rögtönzésben és meglepetés gyanánt is, szeretünk, szeretlek, Zoli, köszönöm, hogy vagy nekünk, és tessél még sokáig, afféle lelki közintézményünként. Vagy, egyszerűsítsünk, legjobb barátként. Felekezeti okokból hagynám csak ki az istent, aki persze, éltesen, de zárom inkább azzal, hogy fennállásod hatvanadik éve minum csak féltáv legyen, találkozzunk e jeles alkalomból még legalább ennyiszor.

(*elhangzott 2016. április 26-án, a Petőfi Irodalmi Múzeumban*)

*

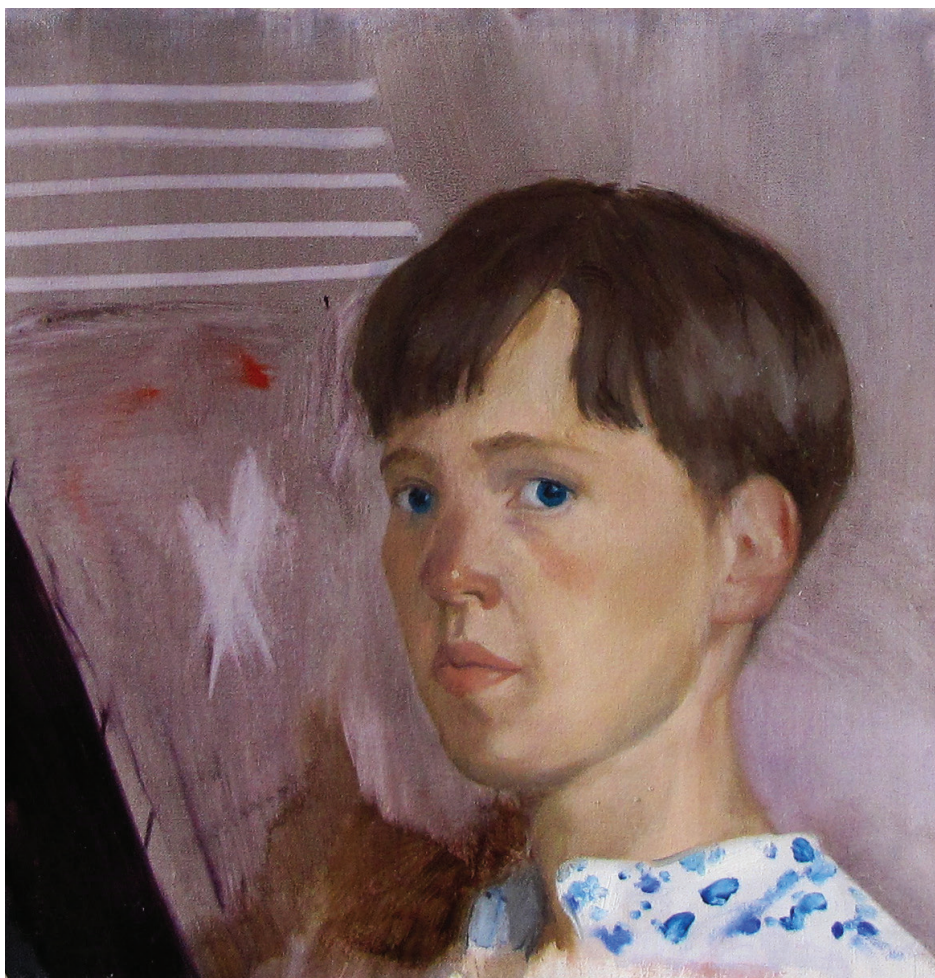
Az Apokrif folyóiratot 2007-ben alapította három plusz egy láng-lelkű idealista. Nem teheték volna, ha közülük egy, nevezetesen Fráter Zoltán, egyetemi docens, szerkesztő, irodalomtörténész és író nem lát bennük (akkor még ki tudja, miért) fantáziát, nem karolja föl őket, méghozzá mindezt, a felkarolást, nem mint az agresszív úszómester, durva, erőszakos mozdulattal, hanem a négy alapító atya egyikeként, a liberté, fraternité (az összecsengés korántsem véletlen), egalité szellemében. A szerkesztőség menet közben, mint a Kossuth bicskája, szinte teljesen kicserélődött. Az egykor alapított lapra is már csak az azt nagyon közelről nézők ismerhetnek rá. Szerkesztők és szerzők, munkatársak és olvasók is jöttek-mentek közben, a két biztos pont (őstulok) mára csak e sorok szerzője és e sorok tárgya, az ünnepelt maradt. Zoli minden (lásd följebb) egyszerre emberi

és szakmai erénye, rengeteg tudása, bölcsessége, diplomáciai érzéke, irodalmi ízlésének minden előnye és, ha van (bizonyára van), néminemű hátránya ugyanúgy érződik az Apokrif minden egyes molekuláján a kezdetektől mindmáig, ahogy mérhetetlen emberismerete, az ezzel csodával határos módon mégis összegegyeztethető, végtelen ember-szeretete, empátiája, türelme és kedvessége, tündéri humora is. Ez a lap persze csak egy mellék-szál abban a történetben, amiről jelen száma szól, csak piciny fragmentuma valami nála sokkal fontosabbnak, annak a jelenségnek és ezzel együtt annak a hús-vér

embernek is, akit Fráter Zoltán-nak hívnak. Mondhatnánk, a fiatal és a középgenerációsság felé is már öszülgető humanitás-sági generációk legjobbjai (vagy e legjobbak nagyobb része) mind az ő bézbólsapkájából bújt elő. Ő ápolta és ápolja írásainkat, ízlésünket és lelkünket is, nap mint nap, immáron több generáció fel-növése óta.

Az elképzeltető minimumok legminimumabbjaként (többet nem is engedne az agresszív-an szerény felelős szerkesztő) természetes, hogy mostani számunk, hatvanadik születés-napja alkalmából, előtte tiszteleg.

Nyerges Gábor Ádám

Kaliczka Patrícia

Önarckép Élesdről, 2014

olaj, vászon, 40 × 42 cm

Posztbarokk olajdzsungel

Kaliczka Patrícia festészetéről

Apolló és a Paradicsomból elűzve kovácsinasnak szegődött Ádám újabban nem Vulcanus Velázquez által megfestett műhelyében, hanem budapesti műtermekben és galériákban találkozik. Van társaságuk is: egyéb antik istenek, quattrocento szentek, Tiziano prudentia-allegóriájának férfi alakjai, a pápa büszke borbélyja, Delacroix napóleoni háborúk korából érkező árvája. Kultúraközi találkozásai az ecsetét sokszor, ám a történelmet mindig lazán kezelő festőnek, Kaliczka Patrícának köszönhetőek.

Kaliczka élek nélküli kollázsokat fest, képrészleteinek peremei egymásba mosódnak ahelyett, hogy éleikkel érintkeznének. Ha azt írom a festménykollázsairól, hogy karneválszerűek, talán keveset árultam el róluk. Inkább kaotikusak, értelmetlenül kaotikusak. Kompozíciói bármilyen festészeti eljárásnak helyet adnak, figurái bárhol ide-cseppenthetnek és bárkivel talál-

kozhatnak. Ezért jöhetnek létre olyan randevúk, amelyek mellett a varrógép és az esernyő hírhedt boncasztali találkozása nem csak szép, de unalmas is. Érzi ezt a festő is, aki már többféleképpen sietett érthetőbbé tenni zavarba ejtően sokféle műveit. Hasonlította őket (a legalábbis nevük szerint) minden információt magukba sűrítő hologramokhoz és különböző, de azonos erősségű frekvenciákat összezengető fehér zajhoz. Interpretálta őket féregjáratok végeiként, ahová a világ (azon belül is elsősorban a „művészettörténet”) tereiből szippantódnak át véletlenszerűen tárgyak, állatok, emberek, istenek. Mikor mi. Illetve próbálta már úgy is magyarázni képeit, hogy azok az adott tér összes korábbi és későbbi benépesítőjét egyszerre megjelenítő „negyedik dimenziót” tárják fel, „tehát” összerántják az időt, és a századokat festményrétegeként csúsztatják egymásra. Az ilyen „négydimenziós”, időtlenné

tágított terekben előfordulhat – ahogy maga Kaliczka próbálja példájával világossá tenni –, hogy „*a dinoszauruszok alatt lovaskocsi kerülgetik a jurtákat a parkban, lábaik alatt egyszerre ropog hó, csontmaradvány és a sztyeppek füve, fejük felett egyszerre hullámlázik a triász kori óceán, és fújja a homokot Thomas Mann arcába a szél.*”

Persze, ezek a magyarázatok éppen olyan merészek, tarkák, mint a festmények, amelyekre vonatkoznak – és annyira is kell őket komolyan venni. Mégis jellemzőek Kaliczka Patrícia gondolkodásmódjára, aki olyan címeket ad a munkáinak, mint *A lebegő erőd* üzenetet fog kapni, Kr. e. 80 vagy az *Apolló megtalálja az arany-metszést*. Ezek az önértelmezések megnyugtatnak afelől, hogy a szóban forgó festészet alapján véve rokonszenvesen kaotikus, hiszen nemcsak a logikai és kronológiai, de a hierarchikus rendet is mellőzi. Nincs benne alá-, felé-, csak mellérendelés. A nyers lendülettel végighúzott festékpázsma ugyanolyan fontos, mint a mellkasával abból kiemelkedő, eleven koloritú Apolló-torzó.

A képek minden részlete, legyen az merően festői, figurális vagy akár egy Velázquez-idézet, egyenértékű. Olyan vizuális világ ez, ahol a póre festéknek, az ecsetnyomnak, az ecset után ottmaradó önkéntelen textúrának, a puszta színnek, tehát mindannak, ami a festészethez tartozik, értéke van. Mivel a festészet anyagiságát mutatják fel, a hibáknak is megvan a maguk helye. A félig, látszólag ímmel-ámmal átmázolt felületeknek vagy óvatlanságból felkent, szándékosan elfolyni hagyott, félrefröcscent olajfestéknek is, vagyis azoknak a részleteknek, amelyek a legtöbb vásznon hibának számítanak. Sőt, Kaliczka a modern képhordozók, a képernyők anomáliáit is áttemeli. Itt-ott *glitche*ket, régi, roncsolódott vagy piszkos videokazetták lejátszásakor a képernyőt elszínező, kitakaró vízszintes csíkokat fest bele a kompozícióiba. Akaratlagos, tudatosan meghagyott képhibái a vizuális rendellenességek esztétizálásaként és még inkább a puszta látvány önértékké avatásaként foghatók fel. Felcsigázzák a szemet, ezért fontosak.

Ezüstszőrű patkány és arany-metszés, monokróm töredékek és klasszicitás iránti rajongással készített másolatok, *glitch* piszkította Velázquez, Tiziano a negyedik dimenzióban, fehér zaj, féregjárat, hologram... Nem tudom elengedni a kérdést, hogy vajon le fog-e valaha csillapodni ez az elementáris, mindent átfogó zajlás? Fog-e valaha Kaliczka következetes szerkezetű és szimbolikájú képeket festeni?

Mert most ez kész téboly. És dzsungel.

A fenti magyarázatok margójára szánt saját metaforám szerint ugyanis a Kaliczka Patrícia festményeiből összeálló világ dzsungelként szintén szemlélhető. Mint egy őserdő, absztrakt flórával és ábrázoló faunával. Ami a figurálitáson túli festészethez tartozik, változatos formákban tenyészik itt. Ebben a mocsaras dzsungelben, amelynek növényzete a mindent betérítő, kavargó, sűrű olajfesték masszából nyeri erejét, textúráját, színét, és maga is absztrakciót virágoztat. A festék lomhán, viszkózusan, nyomot hagyva hömpölyög, mint a kénsav vagy a forró szilvalekvár. Bármit

elnyelhet és a hátára kaphat: úgy kiült foteleket és emberi szereket, mint a művészettörténet törmelékeit, szobortöredékeket, barokk remekművek reminiscenciáit. A festékmocsárban átlatok és antik istenek gázolnak derékig vagy vállig. A kenődő, toccsanó matéria a testüket síkosítja és a szakállaikba szárad, miközben felettük quattrocento szentek lebegnek egzotikus madarakként. Lakói fokozatosan vették birtokukba ezt a posztbarokk olajdzsungelt: Kaliczka az egyetemi évek alatt, Gaál József tanítványaként többnyire állatokat festett a képeibe annak érdekében, hogy absztrakt kísérleteit félabsztrakttá oldhassa, és elcsithassa magában a *horror vacui*. (Ezekről az évekről lásd: Tárgyak a három és feledik emeletről. Négy Gaál József-tanítvány. In: *Apokrif*, 2012. nyár, 61–62.) A 2013-as diplomázás után váltak jellemzőbbé az emberalakok, köztük pedig megjelentek és azóta egyre szaporodnak a klasszikus festmények konkrét részletei. Kaliczka mindezen figurális részleteknek azonban nem tulajdonít különösebb jelentést, képei ikonológiá-

ilag semlegesek, önmagukról, a festészetről szólnak. Legalábbis az alkotójuk szándéka szerint.

Ennyi és ennyiféle alakot viszont nem lehet következmények nélkül egymás mellé festeni. A figurák, festménykollázs-töredékek sokasodását követve a lehetséges jelentések darazsakként kezdenek rajzani, jelentésértékű atmoszférák párállanak fel az olajdzsungelből. Persze nem nyernek a képek egyértelmű mondanivalót, de körvonalazódní kezd két, különös vizuális izgalmat adó képcsoport: a remekművekből idéző festményeké, illetve az a néhány munka, amelyeken a figurák nyugtalanítóan csonkák, mert vagy az absztrakt ráfestés, vagy egy másik figura takarja ki őket. Utóbbi képeken a dzsungel némileg fenyegetővé válik, a Kaliczka-képek káosza elveszti egyébként jellemző ártalmatlanságát. A *Piramis műtőasszisztens* alakja bizarr egykedvűséggel operálja önmagát, mintha csak a köldökét babrálná, s nincs körülötte senki, aki neki segítséget vagy nekünk magyarázatot adhatna. A *Féreglyuk* 1648 és 1863 között Velázquez

portréja által cinkosan kitakart, egymással elegyedő figuráiról eldönthetetlen, hogy valami bűnös vagy éppen veszélytelen dologgal töltik az idejüket. Végül a *Szerencsejáték Zrt.* kavargó festékfelületéből valóságként kiváló, négylevelű lóhere után kapó kéz arctalan, egyetlen gesztussá tömörített allegóriaként kap értelmet: lehet a személyiségromboló játékszenvedélyé vagy a minden túlmutató reménységé. E festményeken – Justin Mortimer műveihez hasonlóan – úgy rendeződnek a részletek feszültség-teli összképpé, hogy a tragikus vagy felforgató eseményre nem lehet explicit módon rámutatni. A „lírai félabsztrakció” fogalmát felhasználva talán „drámai félabsztraktokként” lehet szavakkal visszaadni ezt a balladisztikus képszerkesztésmódot. Igaz, nem csak ezeken a képeken láthatók töredékeikben a figurák, de az ellenpéldaként felhozható többi esetben a töredékek (az aranymetszést megtaláló Apolló, az erődhöz lebegő szent) mégis inkább befejezettnek hatnak. Mintha eleve, szándékoltan töredékként kerültek volna fel

a vászonra, míg a drámai félabsztraktok nyugtalanító részleteit Kaliczka még a vásznon tovább csonkolta vagy homályosította volna.

Még faszčilálóbbak az évszázados mesterművekről átmásolt portrék, a Pradóból, a Louvre-ból és a National Galleryből érkező komoly, belefeledkezett figurák. Összpontosítanak, kimérten tekintenek maguk elé, vagy elnyílt ajkakkal csodálkoznak rá valamire, ami ebben a *l'art pour l'art* dzsungelben csak maga a festészet lehet. (Nincs is itt más.) Jelenlétükkel, belefeledkezetttségükkel, áhítatukkal a képírást dicsérik. Fontos, hogy a barokk férfiportrék és középkori szentek egyáltalán nem hatnak idegenül

a klasszikus művészettörténet utáni festékmezőkbe, Kaliczka képeibe süppedve. (Pre-)barokk fejvel elképzelhetetlen, kortárs, félabsztrakt közegekbe való illeszkedésük arra emlékeztet, hogy a megidézett Tiziano- és Delacroix-művek valóban kortalanok – különben nem is tudnának elvegyülni. Igaz, hogy valamiféle naiv „festészeti historizmus” logikátlansága szerint, de alapvetően akkor is festményrészletek simulnak más festményrészletekhez. S közben arról tanúskodnak, hogy nincs külön piktúrája Velázquez és Damien Hirst századának. Hogy mindenekelőtt nem régi, illetve új festészet van, hanem festészet – úgy általában. És akár-hogy is, de létezik. Még mindig.

veress dani

a plútóról kérdezni istent

kabai lóránt: semmi szín, Tiszatáj Könyvek, 2016

Kabai Lóránt legfrissebb kötete, az április utolsó napjaiban megjelentetett *semmi szín* a szerző hatodik kiadványa – amennyiben a legendás *Édeskevést*, a Spiegelmann Laura-álarcot nem számoljuk –, amely kiadvány az *Avasi keserűben* tapasztalt és megszokott lemondó és komor hangoltságot némiképpen megidézi, ugyanakkor a folytatás lehetőségét is felkínálja.

A könyv szövegeit általánosságban a személyes, bensőséges megszólalásmód, az élményszerűség és introspekcio jellemzi. Ezekkel mintegy szinkronban igen hangsúlyos a szubjektivitás, a megszólalói nézőpont részlegessége – a versek szubjektumának arra történő folyamatos reflexiója, hogy saját perspektívája mindig csak parciális, ha úgy tetszik, töredékes lehet, s mint ilyen, nincs birtokában semmiféle univerzálénak avagy egyetemes igazságnak. Ennek megfelelően a feltételezett egyetemes igazság

helyének keresése, a végső dolgokra irányuló kérdések, valamint az emberi élet partikularitása, esetlegessége is lényeges szerephez jut a reménytelenséggel, lemondással egyetemben.

A különálló költemények nemcsak egymással, de a lírai hagyománnyal is dialógusba lépnek: rengeteg szó szerinti vagy árnyaltabb természetű intertextust, illetve idézetet találunk a kötetben, kezdve a sajátos *Hajnali részegség*-átirattal (*hajnali védettség*) Ady sorainak megidézésén (*az alapelv, rozsdamaró*) át a kevésbé egyértelmű, finoman elhelyezett és a kötet anyagába szervesen beleszótt utalásokig. Az ikonikus előzményszövegek, a magyar lírai kánon oszlopainak megidézésének háttérében nemcsak a tradícióval és a nyelvvel történő játék állhat. Ha tekintetbe vesszük, hogy a megszólalót mindvégig jellemzi, áthatja egyfajta otthontalanságérzet, otthontalanságtudat, az intertextusok nem csak mint

főhajtások, kikacsintások működnek, de a bizonytalanságban biztonságot, az ismeretlenben az ismertet, az értékvesztésben az értékeket szavatoló fogódzóként is (amelyek még annak ismeretében is egyfajta horgonyként foghatók fel, hogy a szerző korábbi munkáiban is előszeretettel alkalmazott vendégszövegeket).

Visszatérve a versek egymásra gyakorolt hatására, valamint konkrét érintkezésére, rendszeresen térnek vissza sorok vagy szókapcsolatok az aktuális szöveget épp megelőző írásból (vagy írásokból), amely fogás egyértelműen az egyes művek összetartozására, szerves kapcsolatára hívja fel a figyelmet. Ezen összetartozás kelti fel a versek utólagos „egybeolvasásának” igényét, vagyis a motivációt arra, hogy akár az első olvasást követően újra nekiveselkedjen a befogadó a kötetnek, ezúttal már az összefüggések keresésének konkrét szándékával. Nem egy példát találhatunk arra, hogy a visszatérő sor, kép vagy kifejezés elbizonytalanítja, tagadja vagy újraértelmezi önmagát és kontextusát az új, soron következő szöveghe-

lyén, ezáltal pedig valamelyest a kötet teljes egésze relativizálódik. Ezt a fajta viszonylagosságot az egyes verseknek és a komplett szövegegyüttesnek is az értelmezés esetlegessége kölcsönzi – a megszólaló különböző nézőpontokból adott értelmezései, valamint az írásoknak és a kötetnek a majdani olvasó által tulajdonított értelmezési alternatívái. „[M]inden veszteség ugyanaz a veszteség” (34.) – „meglehet, mégsem ugyanaz a veszteség minden veszteség” (39.).

A viszonylagosság és a változás, a formálódás aktusa megjelenik az álmok, valamint az emlékezés jelenségeinek kiemelt szerepbe helyezésével is: „az emlékezet pedig nagyon furcsa: / a dolgok másképp állnak, mint hinnénk” (44.). Jelentős hangsúly kerül az emlékek és a (rém-)álmokképek illékonyságára, alakíthatóságára – az emlékek mint elmúlt események interpretációi, magyarázatai jelennek meg, nem pedig a maguk tényszerűségében, sőt helyenként feleslegességük dilemmája is felmerül; „az emlékezés is luxus” (70.). Az álmokképek több esetben a tapasztalati való-

ságra gyakorolnak hatást, nem pedig fordítva (ezüst). Ugyanerre a „relatív valóságra” apellál a fénykép többszöri szerepeltetése, amelyet legáltalánosabb érvenyében mint dokumentációt, de legalábbis mint az emlékek rögzítésének eszközét és végrehajtóját szokás értelmezni. [A] fénykép nem sikerült és a *majdnem trilógia* éppen ettől a dokumentáló jellegtől fosztják meg a fotót: a „sikertelen kép” szövege a hőmpölygő, kontextus nélküli, áradó emlékekkel operál (amelyek lehetlenné teszik a kép létrejöttét), a *majdnem trilógia* pedig, amelyben a „halál” szó kulcsfontosságú, a fénykép elkészülésének lehetőségét veti fel.

Fontos szerepe van a kötetben a csend és az elhallgatás, az üresség módozatainak: a hallgatás visszatérő eleme az írások alaphelyzetének, a csend, a ki-nemmondás elsődleges a beszédhez képest. A szubjektum mindvégig a beszéddel szembeni ellenérzéseiről, félelmeiről, annak hiába-valóságáról vall – ezzel ellentétesen pedig egy közlékenynek is nevezhető, csak bizonyos pontjain sűrítő és elhallgató nyelven

szólal meg. Ugyanennyire jelentősnek bizonyul a folytathatóság, a folytatólágosság kérdése, amely rendszerint lemondással vagy tagadással társul. Ehhez kapcsolódik az ember mint teremtett lény végességének tudata. A lírai hagyományban az emberélet végessége gyakran jelenik meg az egyetlen valódi bizonyosságként, s a *semmi szín*ben sincs ez másképpen. A személyes dilemmák, kérdések, töprengések és álmok között tulajdonképpen az tűnik az egyetlen és kizárólagos kapaszkodónak, hogy az életútnak egy ponton a jövőben vége szakad. Mindemellett a *semmi szín*nek is megvan a maga sajátos transzcendenciaképzete, amely azonban nem a kapcsolat megteremtésének és a hit megtalálásának az igénye, inkább a kudarcokra és az akadályokra, a csalódásokra adható magyarázatnak a lehetősége, ami a személyes gyötrelmek Istennek való tulajdonítása: „*majd megértem és megtanulom, miért gyűlöl a király*” (38.).

Ezzel együttesen van jelen a kötetben az ember jelentéktelenségének, kicsiségének gondolata, akár kozmikus és anyagi szinten, akár a tudás és az intellektus szintjén. Az ember fizikai aprósága a világűr, a kozmikus tér felé irányuló visszatérő vágyakozás vagy akár párbeszédkezdemény formájában mutatkozik meg: a Hold vagy a Plútó megidézése nemcsak a kicsiséget erősíti, de szemlélteti a megszólaló nem-evilágiságát, az anyagi világból történő kiábrándultságát is.

A cím rendkívül fontos ebben a könyvben, talán e recenziót is célszerű lett volna ennek értelmezésével kezdeni, a fentiek ismeretében azonban talán hatékonyabban hajtható végre az elemzés. A *semmi szín*ben neve ellenére rengeteg szín szerepel – ha elfogadjuk, hogy a kifejezés a színtelenséget, a színek nélküliséget takarja, többféle irány kínálkozik. A *semmi szín* jelentheti a képek, a látványok „fekete-fehérségét”, ami egyfelől utalhat arra, hogy ezek a régmúlt képei, másfelől pedig melankóliát, lehangoltságot jelez, amely érzete-

ket szokás társítani a fekete-fehér színvilággal. Ugyanakkor egy másik magyarázat is felmerülhet: a *semmi szín* közvetlen, személyes, olykor kendőzetlen és mindvégig szépelgéstől, eufemizmusoktól mentes nyelve arra enged következtetni, hogy a lapjain *semmiféle színjátéknak* nincsen helye. Nehézesnek bizonyulhat az esztétikai értékelés-értelmezés terébe bevonni az őszinteség jelentéskörét, de ez jelen esetben talán mégis megengedhető: a pózok, a szerepek, a játék hiánya, a helyenként a végletekig nyers, nem ritkán vulgáris fogalmazásmód, a szövegek „póresége” indokoltta teheti a magyarázat ezen irányát.

A *semmi szín* a személyes, önértelmező és útkereső líra egyik újabb fontos állomása, amely egy látszólag rapszodikus rendszerben, szabadversbe szedett szövegáradatban valósul meg – emellett igenis rendelkezik a saját, olykor enigmatikus szisztémájával, hívószavaival, kulcskérdéseivel. Ha válaszokat várunk, lehet, hogy csalódnunk kell, kérdései azonban olvasásra érdemesek.

Halmi Annamária

Törések

Röhrig Géza: *az ember aki a cipőjében hordta a gyökereit, Magvető,*
2016

„alulról jövök mint egy fing” – mondja Böbe, a prostituált. De nemcsak magáról beszél, hanem azokról a megtagadott gyermekekről, dühödt árvákról, nincstelen anyákról, fagyhalál torkában lebegő hajléktalanokról is, akik e kötetben elbeszélik magányukat, a számkivetettség történeteit. Röhrig Géza durvára faragott alakjai ők, akiket ellenállásukban, nyers ösztönösségükben érhetünk tetten. *Bebukottak*, mondhatnánk, de így igazságtalanul ítélnénk meg őket, és önmagunkat is csapdába ejtenénk. Mert a probléma soha nem ilyen egyszerű.

Az *ember aki a cipőjében hordta a gyökereit* nagyrészt olyan narratív versekből áll, melyek az *alulról jövő* figurák nagy pillanatait, önértelmező gesztusaik háttérét vázolják fel. Az olykor szándékosan erőszakolt rímek, a jambikus lejtésű ütemhangsúlyos verselés és a szinte tömondatig csupaszi-

tott kijelentések hol gyors, lüktető ritmust adnak a verseknek, hol derékba törik azt, az alacsonyabb regiszterű kifejezések pedig tovább alakítják a gondolati és szerkezeti egységet. A lirizált nyelvbe ágyazódó hétköznapi beszédmód esetlensége a gondolkodás radikális leegyszerűsítésének tüneteeként erősíti a ciklusok – főleg az *itt* és a *gabi* – árvalét tematikájának radikalitását. Nem mindig bontakozik ki azonban a szövegek drámaisága, az ismétlések, osztorcsapásszerű, pergő mondatok gyakran erejüket veszítik, és a vers íve is megtörhet, habár akadnak olyan feszültséggel teli, kiváló versek is, mint az elvadult árváról mesélő *péter* vagy az 1975, a csupán kilenc hétre örökbe fogadott fiú lírai monológja.

Visszatérve Böbére, kijelentése – „alulról jövök mint egy fing” – jól példázza a beszorított helyzetben lévő ember önreprezentatív gesztusának kettősségét. Az én

kijelöli helyét a világban, és a környezetével való kölcsönviszonyra is rávilágít. Azaz pontosan tudja, hogy prostituáltként a társadalomban mi a szerepe, és *hol a helye*: „pénzem nincs pinám van / másra főz már az állam” – egyszerűsít, érzékeltetve a bebetonozottságból fakadó reményvesztettséget és az ellenálló lélek sértettségét is. A tudatos és nem tudatos mozgások, a kimondott önértelmezés és a lappangó, de kitörni nem tudó érzelmi káosz közti távolság révén Böbe az *alulról jövő*, önértelmezésre képtelen ember ironikus figurájává válik. Ironikus, mert elfogadja sztereotipikus szerepét, holott az talán épp saját, rétegzett világrend-elgondolásából ered.

Az „alulról jövök mint egy *fin*g” másik önreprezentatív fogása a *fin*g létértelmező metaforává emelése. Ez az a kellemetlen, de szükségszerű, a társadalmi norma szerint illetlen, de familiáris közegben az alacsonyabb presztízsű humor forrásául szolgáló biológiai mechanizmus, amely bár *alulról jön*, relatíve gyorsan elillan. Közönséges a szó hétköznapi értelmében, ám azáltal, hogy

egy önmagát *alulra* pozicionáló ember szájából hangzik el olyan egyszerűsítő kijelentésekkel, mint pl. „pénzem nincs pinám van (...) sztreccsnadrág póthaj / spagettipántos köldöktrikó / rúzs csillámporos szemfesték / végignyomom a szentestét”, a köznapi jelentés a durvaság, harsányság felé tolódik. Ezzel az önértelmezési és narrációs eljárással – vagy öntudatlan mechanizmussal – maga Böbe is közönségesé válik. Akárcsak egy *kurva*, mondhatnánk, de így – az iróniát figyelmen kívül hagyva – engednénk a versalany provokációjának.

Böbe hiába tekintene ki köreiből, önértésének alapja a kurvalét marad: „mert ne hidd / a szép nekünk nem fáj / hogy a kurváknak mindegy / hogy mi nem akarjuk / az újszülötteinket”, másrészt mintha a világ működését feketén-fehéren látná. Például egymástól távol eső cselekvéseket képes egyneműsíteni: „a délután viszont az enyém / nem tartozom vele senkinek / tévézek mosok / elolvasom a verseidet”, majd az egész gondolatsort egy tisztázatlan esztétikai-fogalmi síkra helyezi: „tévézek mosok /

elolvasom a verseidet / mert ne hidd / a szép nekünk nem fáj.” Így inog meg Böbe narratívája, ami az utolsó strófában szétesik: „ez csak átmeneti / már tanulok angolul figyu / háj máj ném iz böbe / ic ö plezsör tu mít ju.” Itt, amikor Böbe, az eddig egyszerűsítő narrátor átmenetiséget említ a szerinte komoly presztízssű angoltanulás kapcsán, a narráció is iróniába fullad. Az eddig provokált olvasó számára azonban ez az érvelés inkább szívszorítónak hat; az élőbeszédszerű „ic ö plezsör tu mít ju” fordulat arra utal, hogy a nő a prostituált-kunsaft viszonyban használja az angolt. Egyszóval Böbe szilárd énképe kérdőjeleződik meg az olvasóban, ő pedig a naivitás megmosolyogtató szintjére csúszik – noha e mosoly inkább kényszeredett, mint felszabadító. Ha kerüljük az analitikus gondolkodás mélyvízeit, vagy bizalmatlan olvasóként „megyünk megyünk” (*transz*) végig a kötetben, akkor a vers ilyesfajta kettőtörése – ami Röhrignél jellemző – a túlzottan koncepciózus rím-, ritmikakezelés és gondolatstruktúra következményének vagy a vers agyoncsapásának

is tűnhet. Azonban ha bizalommal fordulunk a versekhez – ahogyan azt Röhrig teszi velünk –, a törést értelmezhetjük az irónia tudatos, lírai-gondolatszerkezeti fogásaként is.

A Böbe esetében az öndefinícióon keresztül formálódó egyetemes kurvalétre alkalmazott vizsgálati szempontok a kötet többi versalanyával kapcsolatban is érvényesek – legálábbis, ami az itt és a *gabi* ciklusokat illeti. E vers tehát tipikus példa Röhrig lírai alanyaira és eljárásaira. Kivételt képez azonban a kötetben szervezőerőként működő motivikusság szempontjából, melyet az árvaság, árvalét tematizálásában találunk meg. Természetesen nemcsak arról van szó, hogy Röhrig következetesen árvaikat választott versei lírai alanyának, sokkal inkább arról, hogy számukra az árvaság az önértelmezés egyik legfontosabb szegmense. „'nekik se legyen családjuk vaze” – mondja a már említett Péter, aki korábban „csúzlival lötte föl

a lángot (...) / ropogva égett órá-
kig a gally / az apagólya egy ház-
tetőről nézte / az anya ott mar-
radt fiával.”

Péter agressziója tehát öndefiníciója szerint az elhagyatottságra való reakcióként értelmezhető. „kedveltem bár kegyetlen srác volt” – mondja róla a verselbeszélő –, kegyetlensége pedig az anya, vagyis az elhagyatottságának forrását jelentő konkrét entitás hiányában gyermekként az állatok felé irányult – „(...) nyergére állított egy biciklit / s a faluból csent csirkék fejét / a kézzel tekert küllőkbe mártogatta mindig” –, felnőve pedig általában az emberek felé is – „kettészelte a gerincvelőt a kés / tolókokcsiban él pelenkát visel / a hatodik csigolyánál lejjebb / nem érez se tút se vágyat már péter.” Ezzel szemben a *találkozás* című versben az egyes szám első személyben megszólaló verselbeszélő verbális és fizikális agressziója kizárólag az anyára összpontosul: „meghalsz’ nyögtem / fejem gyomrába fúrva / ’innét a mindzsádból jöttem te luvnya.” Mindkét esetben igazoltak és ikonikusnak tűnik a hárítás, ám más-más követ-

kezménnyel jár. Péternél nem az anyátlanság, vagyis a kötetben a legszorosabbnak, legalábbis a hiányában legproblematisabbnak definiált emberi kapcsolat értelmezése lesz hangsúlyos, hanem az árvalét, a megcsalatottság és magány bosszúhadjárata. Az a kegyetlenségig túlpörgetett harc, mely csak egy végzetes következményben oldódik fel: egyrészt Péter állatokat gyilkol, hogy a kölykeiknek se legyen családjá, másrészt mintha kegyetlenségei miatt kellene bűnhődnie azzal, hogy egy késszúrástól deréktól lefelé megbénul. Mintha erre utalna a reflexív verselbeszélő is, aki azonban komolyabb mélységekbe nem mer vagy akar bocsátkozni: „ma már ő is a gólyákat mentené / örül hogy a balhét megúsza / a hatodik csigolyától felfelé.” Péter története így kike-rekedik, és legalább annyira trivialisított véget ér, mint Böbéé.

A *találkozás*ban az anyával való szembesülés sokkal árnyaltabb képet mutat. A lírai én, a fiú több rétegben naturalizálja anyját. Egyrészt a legkevésbé sem érzékeny testiség révén: „mell-tartó semmi / mell annál inkább/

nem szólt nem szóltam / ittuk a pálinkát”, másrészt a tetteiben is hangsúlyos szexuális felhang által: „fömlált a micsodám / add akkor hát magad.” A tudattalan és tudatos folyamatok rétegei itt is eltávolodnak egymástól, de e távolság nem reflektálódik, és a narráció is végletesen leegyszerűsödik. Ez esetben a szöveg tétje az, hogy a lírai ének a találkozás során sikerül-e tudatosan felszámolnia anyaképét. Úgy tűnik, ez nem egyszerű feladat, hiszen harminc év távlatából meséli el a találkozás történetét: „szívem ha megnyálná / holtan esne össze / bár el tudnám / feledni örökre.” Ezzel szemben a zárlatban

önkéntelenül is egy korántsem megnyugtató érveléssel oldja a feszültséget: „ha ma állnék elé / azt mondanám / ’szörnyen hiányzik / nem kend: az anyám / s nem várnék tán úgy / a szeretetére / hisz ő se volt soha / senki szemefénye.”

A fentiekből talán kiderül, hogy Röhrig Géza kötete ellentmondásos, és a poétikai eszközök, gondolatrétegek mozgatása, illetve a versegység tördelése miatt igen problematikus könyv. A türelmes és figyelmes olvasó azonban e rétegek visszafejtésével megtalálhatja az olykor nagyon is mély tartalmat.

Szmerka Dániel

„Robotizált tiszavirág”

Szabó Márton István: *Másodlagos kötések*, Jelenkor Kiadó, 2016

A *Másodlagos kötések* alig ötven oldal: rövid könyv rövid versekkel. Nem tekinthető ugyanakkor a szószoros értelmében vett bemutatkozó kötetnek, hiszen Szabó Márton István korábban is jelen volt az irodalmi életben. Számos folyóiratban publikálta verseit, szerepelt az R25 antológiában, és a slam poetry műfajában is aktív. 2014-ben *Nem alszol* címmel egy verses albumot jelentetett meg, amelyen zenei kísérettel adta elő műveit. A *Nem alszolt* halk viszszafojgottság jellemzi, amely mind az aláfestő zenét, mind a prozódiai eszköztárat meghatározza. Az albumon szereplő tíz mű közül hármát vett át kötetébe, de az akkori változathoz képest tovább csiszolgatta a szövegeket. A szerző ruhák és jelmezek tervezésével foglalkozik, ez az érdeklődés a költeményeken is nyomot hagyott: a ruhadarabok leírása és a hozzájuk tapadó, rejtettebb jelentésrétegek feltárása visszatérő motívum.

Már a kötet nyitóversében (*Bevezetés az anyagismeretbe*) kibontakozik ez a motívumrendszer, amelyben a ruhanemű tervezése és elkészítése független alkotási folyamatként jelenik meg: „Tudni kell. / A gépi csipkét például maratják. / Szövetre hímzés, külön cérnával, / aztán a lyukakat nátronlúggal. / A fehérneműkhöz is.” A versretorikai elemek között itt kiemelt szerep jut az aposztrofénak: „Legyél te az anyag.” A lírai beszélő a készülő ruha anyagaként metaforizálja a megszólítottat (feltehetően a szeretett nőt). A ruházat a személyiség metaforikus leképezésének eszközévé válik: „Tízből kilenceszer nem vigyázok, elszakadsz, / kikészülsz, elengedsz, még mielőtt rájövök, / mivel marták rád ezt a hiányt.” A költemény formai szerkezetében az is feltűnő, hogy az utolsó négy versszak tördelése egy szonettre emlékeztet.

Az egyes ruhaneműk más versekben az egykori szerelmek

tárgyasult emlékeiként ismerhetők fel: egy otthagytott póló vagy harisnya (*Feneketlen; Harisnya*) hívja elő a régi történeteket. Ez a lírai elbeszélésmód nem mentes az erotikától, ami a legerősebben a *Semmiségben* érezhető. A versben az emlékkép felidézése mellett a ruha megalkotásának aktusa is újra felbukkan: „A bugyidra gondolok. (...) és egy nap majd én leszek az, aki összetett / művészettörténeti és szociológiai szempontok alapján / majd olyat tervezhetek, pamutból és csipkéből, / hogy eszedbe se jusson, hogy én vagyok rajtad / az a vékony, halványlila semmiség...” A „művészettörténeti és szociológiai szempontok” a divatelmélet értelmezési keretébe illesztik a szöveget, hiszen a divat olyan kulturális térként értelmezhető, amelyben egyszerre jutnak szerephez gazdasági, társadalmi és politikai tényezők.

Néhány költemény témaválasztása egészen meglepő tárgyköröket érint, olykor például részecskefizikai problémák leírásával találkozhatunk (*Kutatóközpont; Csillebérc*). A tudományos beszéd elemei keverednek a min-

dennapi nyelvhasználattal, de a lírai én nosztalgikus beszédpozíciója itt is megmarad: „A gamma-sugárzásra gondolok. / Hogy azt mondták, ne nézd, / mert elromlik a szemed.” A kutatóközpont ezután lassan elemésztí magát: „Radioaktív hulladék – konténerrek, ólmozott beton. / Sugárfizikai labor: hatvanas évek, zöld acélszekrény, / lakkozott furnér, piros linóleum. / Nem is a hely maga, csupán a pusztulás. / Csúcstechnika – robotizált tiszavirág.” A sivár ipari táj valóban pusztulásra, de legalábbis teljes átalakulásra van ítélve, hiszen a csúcstechnológia eszközeibe már létrehozásukkor bele van kódolva saját elavulásuk, a „hidegháborús munkavédelem” hátrahagyott emlékei pedig még mindig magukban hordozzák a hatvanas évek mérgező, „radioaktív” légkörét. A „robotizált tiszavirág” metafora – amely Tamkó Sirató Károly költészetére emlékeztet – a gépesített és az eleven létezés közötti határterületet nyitja meg számunkra.

A *Súly alatt* szintén közel áll Tamkó Sirató költészetéhez, hiszen a modern fizika vívmányai számára is fontos ihletforrást jelentettek. A versszövegben a molekuláris fizika egyik problémája adja a retorikai szerkezet középontjában álló hasonlat alapját: „A szatyor füle a súly alatt nyíródik, értsd: nyúlik. / Orientálódik, úgynevezett orientált molekularácscsá alakul. / Ami korábban kusza volt, ilyenkor kiegyenesedik. / Tisztább, rendezettebb lesz. És ez mindennel így van.” Az összetett, tudományos ismeretanyagot mozgósító leírás szinte észrevétlenül válik az általános érvényűvé kiterjesztett hasonlat alapjává, majd a második szövegegység a kötet címéhez ajánl fel egy értelmezési kulcsot: „Egyszerűen elképzelhetetlen, hogy ilyenek / a másodlagos kötések. Az előtt a legerősebbek, / mielőtt elszakadnak.” A másodlagos kötés a molekulák között fellépő, elektrosztatikus vonzáson alapuló, összetartó erőt jelenti. A részecskefizikai fogalom metaforikus jelentésrétege viszont a kötet más verseivel teremt koherenciát. A kötődések felbomlása a kötet

egyik alapmotívuma, a beszélő szubjektum legtöbbször éppen a kötődés végleges felbomlása előtti pillanatban tekint vissza az elmúlt, idillikusnak tetsző állapotra. Ez az emlékezésmód eltünteti a kuszaságot, minden „tisztább” és „rendezettebb” lesz – de ez az állapot nem tartható fenn sokáig. Jó példa erre a *Vihar* zárлата: „Ez nem szeretet, ez valami kötődés. / Hogy az ember, ahelyett hogy vissza se nézve mentené / a még menthető, belülről nézi végig a pusztulást.”

A versekben újra meg újra felbukkan egy régi sérülés (csonttörés, csigolyatörés) emléke. Utóbbira talán a *Félúton a szíved* soraiban esik a legnagyobb hangsúly: „Én tudom, hogy melyik csigolyám törött el, / hogy ki miatt kellett feküdnöm, / álmatlanul, hónapokig.” A kötet egyik legexpresszívabb szövegében pedig, a *Nyugalomban* a beszélő egy kórházi ágyban fekvé válik tanújává szomszédja, egy kilencvennyolc éves főorvos haláltusájának, aki félrebeszél, kiáltozik a „gerinc- és végtagtörött betegek” között. Szavaiból lassan kirajzolódik életének története, amely már

időrendbe állított narratívaként közvetítődik felénk: „Éjszaka aztán mégis bevallott mindent. / A határon való átszökéstől a húszas években, / egészen a nyolcvanas évek végéig.” A versmondatok ritmusa hasonló az élőbeszéd lejtéséhez, ez főként az összetett mondatszerkezeteknek és az enjambement gyakori használatának köszönhető. A leírás mégis szinte teljesen érzelemmentes, tárgyilagos és egyszerű ténymegállapítások következnek egymás után (végig kijelentő módban): „Aztán az életéért könyörgött, / később többször hívta a halált.” A lírai szubjektum távolságtartóan viszonyul elbeszélésének tárgyához, a kórházi környezet pedig mintha üvegfalat volna a betegek közé: a fájdalom eltompítja az érzéseket, immunissá tesz mások szenvedésére.

A kötetben gyakoriak az ekphraszisztikus alakzatok: a záróversben (*Lónyai*) például egy poros Kandinszkij-repró és a liftajtó falába karcolt ábra képleírása egymás ellenpontjaként jelenik meg. Ezek közül a *Lónyai* már Szabó Márton István verses albumán is szerepelt, szintén zá-

róversként, csakhogy a szerző ezúttal majdnem harmadát kihúzta a szövegnek. A sötét, komor folyosó leírása enyhén emlékeztet Juhász Tibor költészetére, hiszen a kopott, koszos, falfirkákkal teli (utóbbi gyakori motívum Juhász verseiben) épület leírása metonimikusan kiterjeszthető egy egész társadalmi réteg mindennapi életének helyszíneire: „A fölső keskeny sávban / rálátni a pesti munkásnegyedek / sűrű égboltjára. Hosszú évekig / ez a lakás jelentette nekem a várost.”

Szabó Márton István korábbi verseinek feltűnő sajátossága, hogy mind az avantgárd, mind a klasszikus, időmértékes formákat képes egyszerű, természetes módon használni, és Rilke, illetve Radnóti mellett Tamkó Sirató Károly is nagy hatással volt rá. Ehhez képest enyhe elmozdulás figyelhető meg kötetében: itt nem a klasszikus formavilág, hanem az élőbeszéd ritmusához közel álló szabadvers uralkodik. Bár ez a forma a mindennapi nyelv ritmusát idézi, a lírai beszélő most is visszafogott formai fegyelmezettséget érvényesít: jól szerkesztett, átgondolt kompozíciók

szerepelnek a kötetben. A versbeszédet gyakran egy talányos verszárlat szakítja meg, amely nyitva hagyja a kompozíciót az értelmezés számára. A lírai szubjektum pedig a legtöbb szövegben emlékező-nosztalgikus beszédpozícióba helyezkedik, de ez a nosztalgia általában nem csúszik

át a giccshatáron. A *Másodlagos kötések* legizgalmasabb szövegei éppen azok a versek, amelyek a nosztalgikus beszédmódot valamilyen váratlan, meglepő témaválasztással párosítják: ilyen téma lehet egy kórházi élmény, a divat, a pornográfia vagy akár a részecskefizika.

B. Kiss Mátyás

Elkerülhetetlen tekintet

Kertész Imre: *A néző*, Magvető, 2016

Kertész Imre utolsó kötete az 1991 és 2001 között keletkezett naplójának, feljegyzéseinek erősen szerkesztett kiadása, egyszerre hagyományos napló, munkanapló, jegyzetgyűjtemény. Műfaját nehéz pontosan meghatározni: regényként nem olvasható, mert bár van történeti íve, és az általa felölelt tíz év számos eseményéről tudósítást kapunk, ezeket rendszeresen megszakítják filozófiai, aktuálpolitikai vagy éppen történeti fejtegetések. Ezek a közbevetések szinte véletlenszerűen következnek, és gyakran nem is illeszkednek szervesen az őket megelőző és követő szövegekhez, mintha csak lapszéli jegyzetek lennének a Kertészt éppen foglalkoztató gondolatokról és történésekről, ezekből pedig nehezen állítható össze egy kerek gondolatmenet.

A *végző kocsma* kapcsán kicsit több mint egy évvel ezelőtt azt írtam, hogy az a kötet az írói szubjektum önfelszámolása. Két-

ségtelen, hogy az említett mű (mely egyszerre volt naplószerű jegyzetgyűjtemény és egy készülő regény vázlata) minden hibája ellenére tökéletes összegző kötet volt, a halálra felkészült, az elmúlással megbékélt szerző emlékműve, mellyel pontot tesz az akkor még befejezetlen életmű végére. Ehhez képest *A néző* viszszalépés: míg a korábbi Kertész-szövegek rendelkeztek egyfajta koncepcióval, az új műből ez hiányozni látszik, ráadásul megszakítja az eddigi kronologikusságot, hiszen *A végző kocsma* és így természetesen a *Mentés másként* előzményének tekinthető.

A koncepció látszólagos hiánya különösen fájó *A végző kocsma*val összehasonlítva, hiszen azt a koncepció tette igazán érdekes olvasmánnyá: a különböző fikciós szintek, az egymással párbeszédben álló narrátorok és a folyamatos oda-vissza utalások hozzájárultak ahhoz, hogy a gyakran monotonná és esetenként akár

unalmassá is váló jegyzetek kontextust és értelmet kapjanak. A nézőből azonban mindez hiányzik. Nem tudjuk, hogy mekkora korpuszból lett összeollózva a kötet, ahogy azt sem, hogy az egyes szöveghelyek minden esetben kronologikus sorrendben vannak-e, de az érezhető, hogy nem volt szigorú értelemben vett terv arra, hogy hogyan is álljon össze a könyv. Bár vannak jól beazonosítható tematikák – például a nem-szeretettségek, Auschwitz, a magyar szellemi élet, a hazához való viszony stb. – ezekben sokszor nincsenek bejárt utak, inkább csak újra és újra előkerülnek ugyanazok a gondolatok, gondolatfoszlányok, anélkül, hogy az egész rendszerré állna össze. Különösen bosszantó ez a többször visszatérő témák kapcsán. Hiába beszél Kertész a saját Kafka-értelmezéséről vagy a hazához való viszonyáról, ha a szövegtengerben ezek a gondolatok nem tudnak igazán érvényesülni.

Pedig ebben a kötetben van narratíva, még ha nem is olyan hangsúlyosan, mint az előzőben, hiszen nyomon követhetjük Kertész első feleségének halálát és

a második feleségével való kapcsolatának kialakulását, valamint azt, ahogy az addig mellőzött szerzőből egyszeriben olvasott, sőt befutott író lesz, elsősorban Németországban. Ez utóbbi érezhető váltást képvisel Kertésznek a művekké és önmagával való viszonyában. Míg korábban elsősorban saját mellőzöttsége volt identitásának egyik alapja, addig az európai sikerek kapcsán új nehézségekkel szembesül: a műveit, és így őt magát is, elkezdik értelmezni. „Most, amikor [könyveim] lassan terjednek, és állandóan magyarázatokat kérnek tőlem, egyszerűen csődöt mondom” (280.) – írja egy helyen, az olvasó pedig megérti azt a korábban felidézett anekdotát, amely szerint Camus hónapokra lebetegedett, amikor megtudta, hogy Nobel-díjat fog kapni. Kertész egyszerre vágyik az elismerésre és irtózik attól, amivel ez jár.

Ezek az életrajzi elemekhez kapcsolódó szövegrészek talán a legszemélyesebbek, éppen ezért a legmélyebbek is: az egyébként gyakran távolságtartó, már-már szenttelen Kertész fájdalmas őszinteséggel beszél el Albina

halálát („Bárhogy is azonban, elfogadom halálát, s ezért bűnhődnom kell; magával viszi az életem nagyobbik darabját, azt, amelyben az alkotás elkezdődött és beteljesedett, s azt, amelyben boldogtalan házasságban élve nagyon szerettük egymást.” 166.), és szinte gyermeki örömmel számol be a szerelemről. Bár a kötet számos szöveghelye ad teret az elmélkedésnek, ezek a személyes történetek azok, amelyek egy hús-vér karakter portréját is felfestik a gyakran túl szigorú beszélő arcképe mellé.

Mert Kertész, mint oly sokszor, itt is szigorúan szemléli a világot. Kétségtelen tény, hogy éles szemű megfigyelő, és bár szövegeiben gyakran tükröződik valamiféle sértettség („mert nem tudom kell-e itt, amit én művelek [...] nem sok rokonszenvet érzek itt a művem iránt, az úgynevezett »sikerem« ellenére” 49.) ettől még ragyogó pillanatképeket adnak a világról, Magyarországról vagy éppen Budapest utcáiról. A kötet már címében is reflektál erre: Kertész maga a néző, aki mindent megfigyel maga körül, és mindenről megemlékezik, amiről

úgy érzi, hogy meg kell. Legyen az egy kellemetlen külsejű ember a buszon vagy egy nagyzenekar lendületesen játszó zenésze, az ő tekintetét nem kerüli el semmi. Tűpontos leírások ezek, de sajnos elvesznek a szövegben, amely túl könnyedén helyezi egymás mellé a különböző témákat, gyakran teljesen félbeszakítva a gondolatmeneteket. Pedig Kertész kultúrpeszimizmusa és műveltsége olyan elegyet alkot, amelyet még akkor is élmény olvasni, ha az ember nem ért vele egyet. Sajnos a szöveg tényleg kevés hosszabb összefüggő szövegrészt tartalmaz, pedig egy koncepciózus szerkesztés ezen javíthatott volna. Érdeemes lett volna egy-egy visszatérő téma – például a délszláv háború vagy Auschwitz – esetében szigorúbban szerkeszteni, gondolatfoszlányok helyett pedig egy egységesebb szöveget összeállítani, még akkor is, ha ez a szöveg kronológiájának és a naplójellegnek a feladásával járt volna.

Említettem, hogy *A néző* akár más szövegek előzményeként is felfogható, ez pedig sajnálatos módon befolyásolhatja a kötet értelmezését is. „Minden sikerült, amire az életemben törekedtem, s e sikerek beteljesülése most megmutatja, hogy a saját elpusztításomra törekedtem” (395.) – írja Kertész *A végső kocsma* zárógondolataiban, lerántva a leplet önmagáról, felismerve önmagát akként, ami. Ehhez képest *A néző* sokkal kevesebbre vállalkozik azzal, hogy a már a bejárt útnak egy szakaszát mutatja be. A kötet zárógondolatának – „amíg élsz, boldog légy, mert egyedül a boldogság méltó a léthez” – optimizmusát a folytatások már azelőtt semmissé tették, hogy az olvasó eljutott volna az utolsó mondatig, így ez a derűlátás és már-már boldog jövőbe tekintés hamis színezetet kap.

Ez persze nem a könyv hibája, hanem azé a kiadói stratégiáé, ami alapján a különböző naplókat, jegyzeteket nem kronologikusan adták ki, hiszen *A néző* befejezése szépen zárja azt az utat, amelyet Kertész ebben a tíz évben bejárt,

de valahogy mégis hiányérzetünk támad miután letesszük a könyvet. Hiányzik, hogy a megkezdett gondolatok végére érjünk, hogy a számtalan felvetett témát jobban körüljárjuk, hogy egy kicsit tovább szemléljük ezt a végtelenül abszurd világot és hogy még többet olvashassunk Heideggerről, Nietzsche-ről, Wittgensteinről és Wagnerről.

Persze lehetséges, hogy ez a hiányérzet és a vele járó csalódottság nemcsak erről a kötet-ről szól, hanem arról a tényről is, hogy Kertész Imre meghalt, és többé már esély sincs arra, hogy a gondolatait jobban megismerjük, hogy az ő szemén keresztül lássuk önmagunkat, hogy megbotránkozzunk sértett mondatain, vagy éppen egyetértően bölintsünk lesújtó kritikáit olvasva.

A néző távolról sem hibátlan, és nem lesz a Kertész-életmű megkerülhetetlen darabja, az azonban kár lenne, ha feledésbe merülne, ugyanis még ezekből a gyakran esetlenül egymás mellé került szövegekből is kitűnik, hogy milyen nagy író volt Kertész Imre.

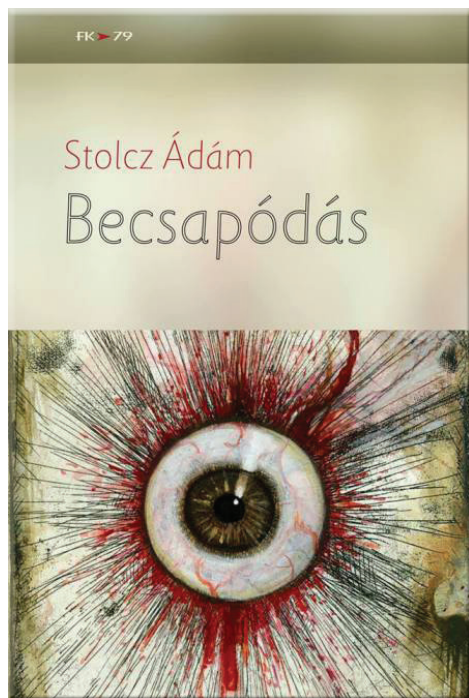
Szabolcsi Gergely

A 2016-os Könyvhétre jelent meg
a *Fiatal Írók Szövetsége* és az *Apokrif*
közös könyvsorozata, az

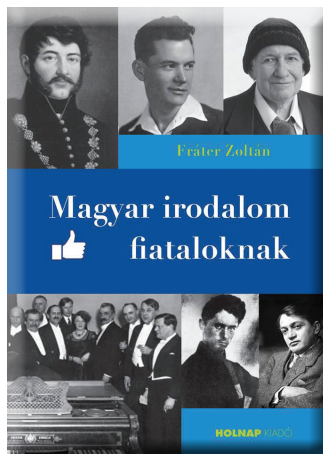
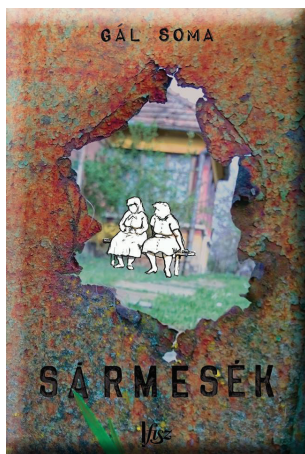
Apokrif Könyvek negyedik kötete

AK
Apokrif Könyvek

fisz

Szerzőink könyvheti könyvei

E számunk szerzői

B. Kiss Mátyás (1993) kritikus, magyar szakos hallgató (ELTE BTK), Budapest • **Bene Gergely** (1991) pszichológus, író, a Károli klinikai szakirány végzős hallgatója, legutóbbi kötete: Kínos összetartozás (Underground, 2012), Budapest • **Bognár Péter** (1982) költő, az ELTE Régi Magyar Irodalom Tanszékének tudományos segédmunkatársa, legutóbbi kötete: A rodológia rövid története (Magvető 2015), Budapest-Tordas • **Bödecs László** (1988) költő, kritikus, az ELTE BTK-n végzett, legutóbbi kötete: Semmi Zsoltár (Apokrif-FISZ 2015), Szombathely-Budapest • **Gál Soma** (1992) író, az Apokrif prózaszerkesztője, legutóbbi kötete: Sármesék (FISZ 2016) Sármellék-Budapest • **Halmi Annamária** (1989) kritikus, Budapest • **Mizsur Dániel** (1991) egyetemi hallgató (ELTE BTK), Budapest • **Nyerges Gábor Ádám** (1989) író, költő, az Apokrif főszerkesztője, legutóbbi kötete: Az elfelejtett ünnep (Műút könyvek, 2015) Budapest • **Rakovszky Zsuzsa** (1950), költő, író, legutóbbi kötete: Fortepan (2015, Magvető), Sopron • **Reichert Gábor** (1987) kritikus, szerkesztő (Új Forrás), Tatabánya-Budapest • **Szabolcsi Gergely** (1989), kritikus, újságíró, PhD-hallgató (ELTE BTK), Budapest • **Szmerka Dániel** (1985), kritikus, olvasószerkesztő (KuK), Budapest • **Tarcsay Zoltán** (1987) Budapest-Bristol • **Tinkó Máté** (1989) költő, PhD-hallgató (ELTE BTK), legutóbbi kötete: Amíg a dolgok rendeződnek (FISZ 2014), Békéscsaba - Budapest • **Torma Mária** (1988), író, szerkesztő (Kalligram Kiadó), PhD-hallgató (ELTE BTK), Budapest-Kaposvár • **veress dani** (1988) PhD-hallgató (ELTE BTK), az Apokrif szerkesztője, Debrecen • **Vörös István** (1964), költő, író, egyetemi docens, legutóbbi kötete: Százötven zsoltár (2015, Jelenkor), Budapest •

Ára: 350 Ft

ISSN 2060-3207

16002

9 772060 320008